

Központi Statisztikai Hivatal

Műhelytanulmányok 7.

**Az önkormányzatok és
a nonprofit szervezetek kapcsolata, 2012**

Sebestény István

Budapest, 2015

© Központi Statisztikai Hivatal, 2015

ISBN 978-963-235-478-1

ISSN 1588-6417

Sorozatszerkesztő:
Dr. Németh Zsolt

Készült a KSH Népesedési és szociális védelmi statisztikai főosztály
Szociális statisztikai osztályán.

Főosztályvezető:
Tokaji Károlyné

Osztályvezető:
Németh Eszter

Olvasószerkesztő:
Cz. Tóth János

Lektorálta:
Dr. Bocz János

A kéziratot tördelte:
Bada I. Csilla

Másodlagos publikálás csak a forrás megjelölésével történhet!
A tanulmány kutatói véleményeket tükröz, amelyek nem esnek szükségképpen egybe
a KSH hivatalos álláspontjával.

A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai
a KSH tulajdonát képezik.

Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.

Internet: <http://www.ksh.hu>

kommunikacio@ksh.hu

(+36-1) 345-6789 (telefon), (+36-1) 345-6788 (fax)

Borítóterv: Lounge Design Kft.

Nyomdai kivitelezés: Xerox Magyarország Kft. – 2015.049

Tartalom

Bevezetés	5
1. Főbb megállapítások.....	7
2. Az önkormányzati alapítású nonprofit szervezetek	9
2.1. Közalapítványok, közhasznú társaságok, nonprofit gazdasági társaságok.....	9
2.2. Önkormányzati szövetségek, társulások.....	11
3. Együttműködés nonprofit szervezetekkel közfeladatok ellátásában	13
3.1. Szerződéses feladatátadás.....	13
3.2. Pályázati együttműködés.....	14
4. Önkormányzati támogatások nonprofit szervezeteknek.....	16
4.1. Pénzügyi támogatások.....	16
4.2. Az önkormányzatok támogatási hajlandósága	22
4.2.1. A támogatott nonprofit szervezetek aránya	22
4.2.2. Egy működő szervezetre jutó támogatás	24
4.2.3. Az egy lakosra jutó támogatás	24
4.2.4. A támogatási összeg aránya a költségvetési bevételhez képest	24
4.2.5. A standardizált támogatási összeg aránya a költségvetési bevételhez képest	25
4.2.6. Relatív jelzőszámok	26
4.3. Természetbeni támogatások.....	27
5. A nonprofit szervezetek hozzájárulása az önkormányzatok működéséhez.....	30
5.1. Anyagi hozzájárulás, önkéntes munka	30
5.2. Politikai részvétel	32
6. Együttműködési formák a városokban	33
6.1. Intézményesült kapcsolattartási formák, kommunikáció	33
6.2. A civil szervezetek részvétele a helyi közpolitikában és a döntéshozatalban	34
6.3. A civil szervezetek önkormányzati támogatottsága.....	35

6.4. Az önkormányzatok kapcsolattípus szerinti tipológiája	36
6.4.1. Periférikus kapcsolat	36
6.4.2. Participatív kapcsolat	37
6.4.3. Patrónusi kapcsolat	37
6.4.4. Partnerségi kapcsolat	38
Módszertan.....	41
Irodalomjegyzék	47
Táblázatok	

Bevezetés

A nonprofit szektor teljes körű statisztikai megfigyelése az 1990-es évek elején kezdődött el a Központi Statisztikai Hivatalban. A szféra tevékenységének vizsgálata során kiderült, hogy a szervezetek mintegy kétharmada helyi szinten működik, vagyis földrajzi hatóköre megegyezik a helyi önkormányzatok igazgatási és ellátási körzetével. Miután a közös területből fakadóan sok „érdekeltségi átfedés” van közöttük, célszerűnek tartottuk a közöttük levő kapcsolatrendszer gazdasági, társadalmi összetevőinek statisztikai feltérképezését is. Az önálló vizsgálat adatszolgáltatói a települési önkormányzatok voltak, és a különböző kapcsolati formák létét, intenzitását pedig mennyiségi ismérvek alapján kíséreltük meg feltárni. Az 1996-ban elvégzett első ilyen felmérés eredményei azt mutatták, hogy a magyar települések többségében intenzív és sokrétű kooperáció zajlott, ugyanakkor a civil kapcsolatokkal nem rendelkező önkormányzatok aránya magas volt.

Az 1996-os, a 2000-es és a 2004. évre vonatkozó vizsgálatok után 2013-ban nyílt újra lehetőség, hogy a korábbiakhoz hasonló, az összes települési önkormányzatra kiterjedő adatgyűjtést végezzünk 2012-re vonatkozóan.

Jelen elemzésünkben az együttműködési formákat külön-külön mutatjuk be. Csoportképző változókként a települések típusát, a nonprofit szervezetek jogi formáját, tevékenységi területét alkalmaztuk. A bőséges táblaanyag lehetőséget nyújt további elemzések elvégzéséhez. A mellékletben valamennyi mutatót területi – megyénkénti, régiókénti – bontásban is megjelenítjük, ez elegendő információt kínál a helyi összehasonlító számítások céljára. A 2000-es évhez hasonlóan ismét elkészítettük településsoros adattárunkat is, amelyben egy-egy önkormányzat legalapvetőbb mutatói található Excel formátumban.

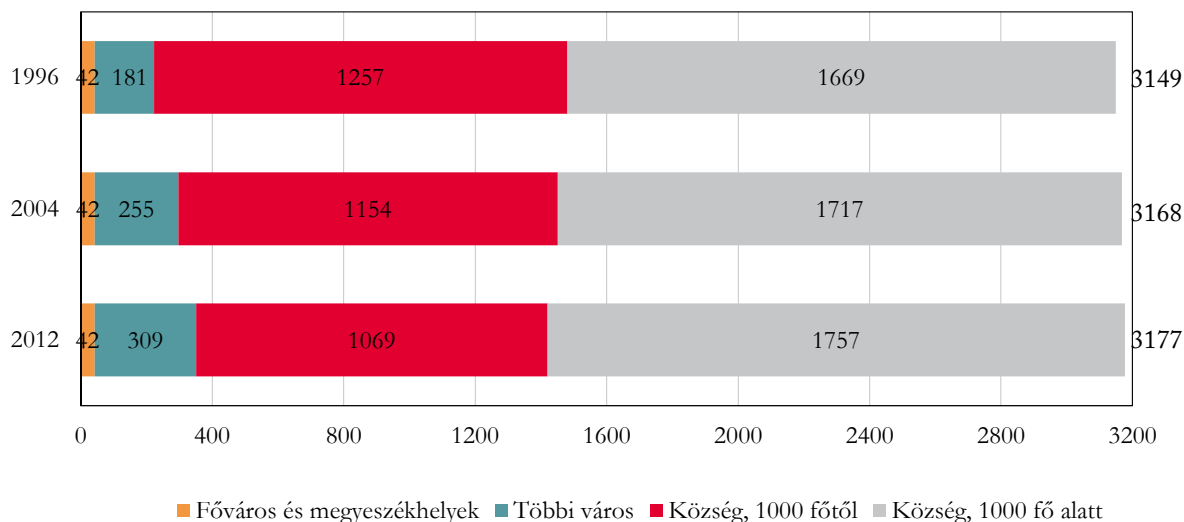
Az idősoros összehasonlításokat 1996-ra, 2004-re és 2012-re végeztük el.¹ A nyolcéves periódusok túl hosszúak ahhoz, hogy a folyamatok alakulását nyomon tudjuk követni, a két-két megfigyelt év egymáshoz viszonyított mutatóit össze lehet ugyan hasonlítani, és a változásokat is ki lehet mutatni, azonban a köztes időszakról hiányzó értékek alakulását nem tudjuk rekonstruálni. Ugyanakkor az 1996 és a 2012 közötti időszak már lehetővé teszi a kapcsolatrendszer fejlettségi szintjének elért, illetve aktuális fokozatainak bemutatását is.

Az adatfelvételek évében nem voltak önkormányzati választások, így az abból fakadó torzítások – az átlagosnál intenzívebb, ideiglenesnek tekinthető támogatási mutatók –, valamint az év során működő kapcsolati rendszernek az önkormányzat személyi, politikai összetételének esetleges átalakulása folytán lezajló változásai sem fordulhattak elő.

Az eredmények értékelésénél azt is figyelembe kell venni, hogy 1996 és 2012 között egyrészt 28-cal gyarapodott az önálló települések száma, másrészt a településszerkezetben csoportváltás ment végbe. A városi rangot szerzett községek miatt a városok köre 70%-kal bővült, a népességfogyás következtében pedig 15%-kal csökkent az ezer főt elérő lélekszámú nagyközségek, ezzel párhuzamosan 5%-kal nőtt az ezer fő alatti falvak száma.

---

¹ A 2000-es, részletesen publikált eredmények idősorba helyezésétől a 2008-as év „hiányzó” adatai miatt, az azonos hosszúságú periódusok érdekében eltekintünk. Bizonyos mutatók esetében azonban nem állnak rendelkezésre adatok a korábbi vizsgált évekről, az értékek hiányoznak, illetve előfordul, hogy csak a 2000-es év adatai érhetőek el. Ezeket a kivételeket a továbbiakban külön is jelezzük.

Az önkormányzatok száma településtípus szerint

Kiadványunk célja elsősorban nem a mélyebb összefüggések konkrét időszakra vonatkozó ok-okozati vizsgálata, hanem a statisztikai adatgyűjtésekből a lehető legrészletesebb, másodlagos felhasználásra, mutatók és indikátorok képzésére, későbbi elemzésekre alkalmas alapszolgáltatás rendszer előállítását volt.

A 6.4. fejezetben az adatgyűjtés legfontosabb eredményeire támaszkodva, az ezek alapján kialakított indikátorok felhasználásával megkíséreltük felállítani a városokra vonatkozóan a helyi civil-önkormányzati együttműködések tipológiáját, illetve elvégeztük a városi rangú települések 2004-re és 2012-re vonatkozó besorolását is.

1. Főbb megállapítások

A 2012-re vonatkozó adatfelvétel során a 3177 magyar települési önkormányzathoz 746, vagyis 24% állította azt, hogy semmilyen kapcsolata nincs nonprofit szervezettel. 1996-ban arányuk még megközelítette a 30%-ot, de 2004-ben már csupán 12% volt. Azóta pedig számuk megduplázódott.

2012-ig az önkormányzatok 2131 alapítványt, közalapítványt,² valamint 1151 közhasznú, illetve nonprofit gazdasági társaságot³ hoztak létre, ezek közel 80–80%-a a vizsgálat idején is működött.

A települések 51%-a volt tagja – mint jogi személy – valamilyen egyesületi, szövetségi keretek között intézményesült együttműködésnek.

A helyi önkormányzatok kötelező vagy önként vállalt közfeladataik megosztása, átadása érdekében 1996-ban csupán 338 önkormányzat kötött szerződést 900 nonprofit szervezettel. 2004-re a településeknek 22%-a, 702 önkormányzat írt alá ilyen megállapodást 2358 nonprofit szervezettel. 2012-ben már csak 671 önkormányzat tett említést szerződéses kapcsolatról, és a szervezetek száma is egynegyedével, 1785-re csökkent.

2012-ben az önkormányzatok 61%-a nyújtott anyagi támogatást a nonprofit szervezetek tevékenységéhez. Arányuk már 1996-ban is 65% volt, ám a 2004-es 79%-hoz képest jelentősen csökkent. 2004-ben közel a szektor fele, 2012-ben már – ahogy 1996-ban is – csak a negyede részesült valamilyen mértékben az önkormányzat által adott, helyi pénzügyi segítségben. E nyolc év alatt tehát jelentősen, 43%-kal szűkült a támogatottak köre is, s bár a rendelkezésükre bocsátott pénzügyi folyó áron 29-ről 42 milliárd forintra emelkedett, a támogatások reálértéke kismértékben csökkent. Az önkormányzati civil forrásokból 2012-ben országosan 646 ezer forint jutott átlagosan minden *működő* szervezetre és 2,8 millió forint egy-egy támogatottra, ami lakosonként átlagosan mintegy 3600 forint volt.

A 2012-ben 3166 milliárd forinttal gazdálkodó önkormányzatok a költségvetésük 1,3%-át juttatták a nonprofit szervezeteknek (1996-ban 0,6, 2004-ben 1,1%-át).

1996-ban még 636 település önkormányzata nyújtott természetbeni támogatást nonprofit szervezet részére, 2004-ben már 1282, 2012-ben pedig 1273.

A természetbeni támogatás egyik legelterjedtebb – és a szektor számára legfontosabb – módja az ingyenes ingatlanhasználat volt. 1996-ban csak mintegy 1100, 2004-ben majdnem 3000, 2012-ben közel 7500 szervezet dolgozott önkormányzati tulajdonban lévő helyiségben anélkül, hogy bérleti díjat fizetett volna érte.

Az önkormányzatok közül 1996-ban 210, 2004-ben 382, 2012-ben csupán 120 kapott pénzügyi támogatást nonprofit szervezettől. A 2004-es csúcshoz viszonyítva az összességében fél milliárd forintos támogatás harmadára, reálértékben mérve negyedére esett vissza.

Önkéntes munkáról 1996-ban mindössze 153, 2004-ben 925, 2012-ben 929 település – az önkormányzatok közel 30%-a – számolt be. Az első nyolc év alatt 150 ezerről 395 ezerre

---

² A társasági törvény 1993-as változása után az önkormányzatok csak közalapítványi formában hozhattak létre alapítványt.

³ A társasági törvény szerint 2007. július 1-jétől nem lehetett már közhasznú társaságot létrehozni, és 2009. július 1-jéig valamennyi kft.-t át kellett alakítani nonprofit gazdasági társasággá (nonprofit részvénytársaság, nonprofit kft.), vagy fel kellett számolni. Elemzésünkben értelemszerűen a 2007-ig terjedő időszakról szólva még használjuk a közhasznú társaság kifejezést.

emelkedett a nonprofit szervezetek által végzett munka becsült óraszám, 2012-ben viszont csak 248 ezer munkaóra volt, aminek pénzbeli értéke 248 millió forintra tehető.

A 351 városi, fővárosi kerületi önkormányzat többségében az együttműködés valamilyen típusa mára már beépült a mindennapok gyakorlatába. A 2012-re vonatkozó adatok szerint több mint kétharmaduk rendszeresen, de legalább alkalmi jelleggel meghívta a helyi civilek képviselőit a testületi ülésekre, amennyiben a napirenden lévő kérdésben érdekeltek voltak. Minden negyedik városi önkormányzat kialakított már valamilyen intézményes egyeztető fórumot, melyeken – bizonyos rendszerességgel – lehetőség nyílik az önkormányzat vezetőivel való közvetlen eszmecsere, és 63%-uk a döntés-előkészítésbe is bevonta a településen működő alapítványokat és egyesületeket.

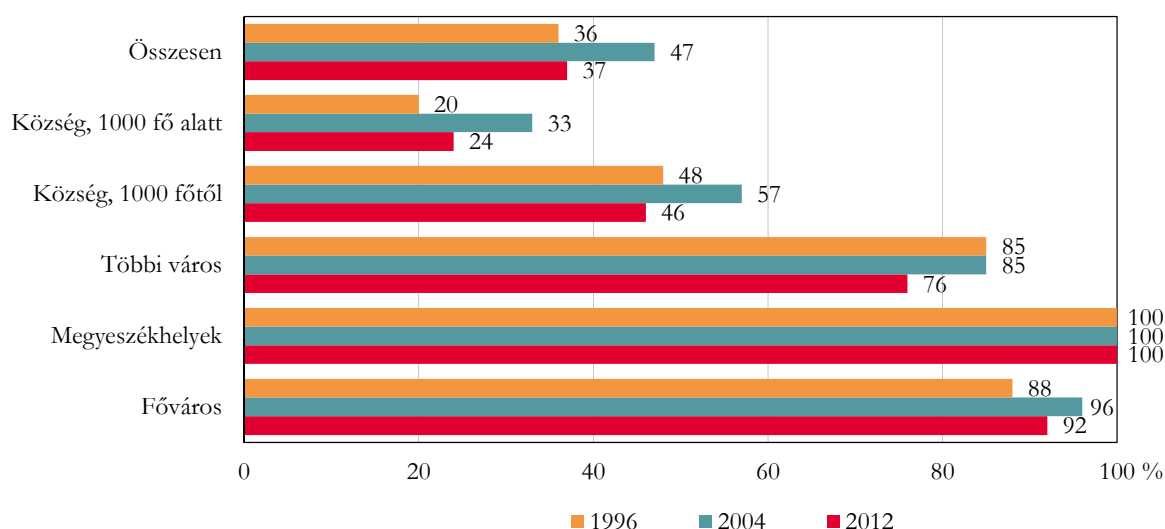
2. Az önkormányzati alapítású nonprofit szervezetek

2.1. Közalapítványok, közhasznú társaságok, nonprofit gazdasági társaságok

1990 és 2012 között az önkormányzatok 2131 alapítványt, közalapítványt hoztak létre, ezek több mint 70%-át önállóan, a többit társalapítói minőségben. E szervezetek döntően a városokhoz és a nagy lélekszámú községekhez kötődnek, a közel 1800 kisközségben mindössze 481 működött.

2. ábra

Az alapítványok létrehozásában közreműködő önkormányzatok aránya, településtípus szerint

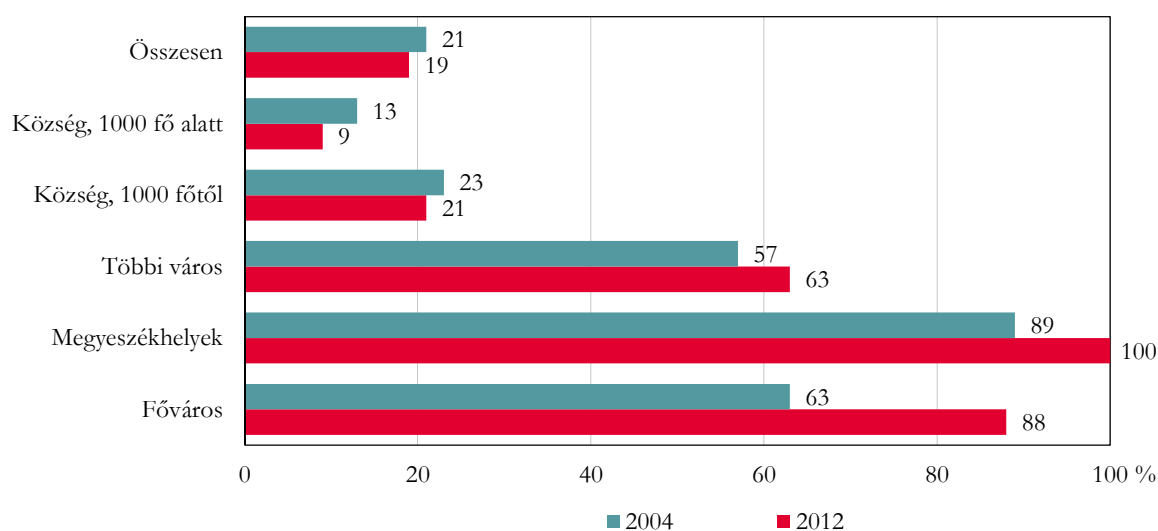

A saját alapítvánnyal rendelkező városok aránya 1996 és 2012 között szinte nem változott, mivel esetükben már 1996-ban is erős „telítettség” mutatkozott. A megyeszékhelyek valamennyien alapítók – és egyszersmind működtetők – maradtak, a többi városban, nagy- és kisközségekben a 2004-es csúcshoz képest jelentős a visszaesés,⁴ még a fővárosban is „kiesett” egy kerület.

Az önkormányzati részvétellel létrehozott alapítványok közül 2012-ig 460 szűnt meg, az országosan mért 78%-os fennmaradási arány – települési hierarchiában – Budapeستől a falvakig szinte folyamatosan növekszik, az előbbiben 50, az utóbbiakban 80% feletti.

⁴ A kérdés mindhárom adatfelvétel során az volt, hogy 1990-től az önkormányzat részt vett-e (köz)alapítvány létrehozásában, illetve ezen szervezetek közül a vizsgált évben hány működött. A „valaha alapító” önkormányzatok száma ennek okán elvben nem csökkenhetne, legfeljebb az alapítványt továbbra is „fenntartóké”. Az adatok tehát azt mutatják, hogy az adatszolgáltatók is ez utóbbi formában értelmezték a kérdést, vagyis az időközben valamennyi alapítványát felszámoló önkormányzatok egy része már nem sorolta magát az alapítók közé. Ez az értelmezés a hasonló formában feltett, közhasznú társaságok/nonprofit gazdasági társaságok alapítására vonatkozó kérdésnél is jelentkezett.

A közhasznú társaság, illetve nonprofit gazdasági társaság létrehozásában közreműködő önkormányzatok aránya, településtípus szerint

Megjegyzés: 1996-ról ilyen adatok nem állnak rendelkezésre.

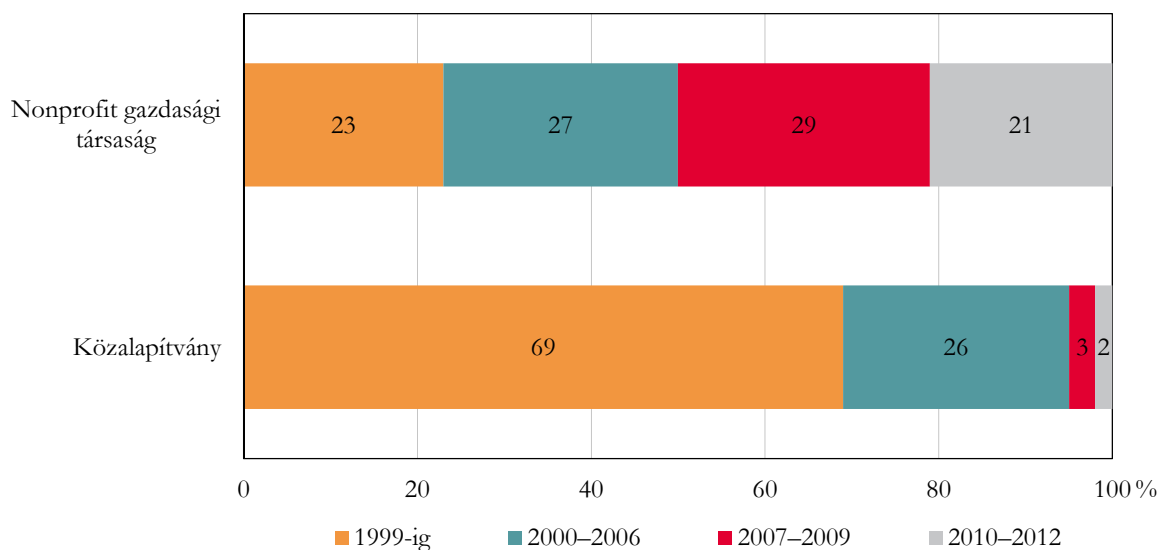
Az önkormányzatok mintegy ötöde nemcsak alapítványok, hanem nonprofit gazdasági társaságok alapításában is részt vett. Utóbbiból 2012 végén 909 tevékenykedett az országban. Általában ez a szervezeti forma sem bizonyult működőképesebbnek, mint az alapítványok, ugyanis az időközben felszámoltak aránya 21% volt.⁵ A jelentős tőkét igénylő – és többségében kommunális, jóléti szolgáltatásokat nyújtó, közfeladatokat ellátó – nonprofit vállalkozások alapítására eddig a községek csekély hányada vállalkozott, és ez a kör is csökkent 2014 és 2012 között. A kisvárosoknak közel harmada, míg a fővárosi és a megyeszékhelyi önkormányzatok döntő része egyre nagyobb arányban élt ezzel a lehetőséggel.

Az alapítás éve szerint a két szervezettípus jelentős szerkezeti eltérést mutat. 1999-ig az alapítványok több mint kétharmada létrejött, míg az 1994-től bejegyezhető társaságoknak csak alig negyede. Bár ez utóbbiak ezredforduló előtti alacsonyabb arányú alakulása ezzel a „késéssel” is magyarázható lenne, azonban a további periódusok értékei mást mutatnak; 2000 és 2006 között még egynegyednyi új (köz)alapítvány született, utána azonban a jogszabályi változások miatt gyakorlatilag leállt a folyamat.⁶ Ugyanakkor a közhasznú társaságok gyarapodása folytatódott, és az új nonprofit társasági forma bevezetésével fel is gyorsult.

⁵ Közhasznú társaságok csupán a PTK 1993-as módosítása után alakulhattak, így „fennmaradási képességük” csak korlátozottan hasonlítható össze a már jóval korábban létrehozható alapítványokkal.

⁶ A 2006. évi LXV. törvény 1. §-a a közalapítvány – mint szervezettípus – perspektivikus megszüntetését célozta. A már működő közalapítványok alapítói élhettek a megszüntetés lehetőségével, ha a közalapítvány által ellátott közfeladat más módon vagy más szervezeti formában hatékonyabban megvalósítható volt, vagy továbbra is működtethették a közalapítványt. Ugyanakkor azok a szervezetek, amelyek közalapítvány létrehozására jogosultak voltak, alapítványt e törvény hatálybalépését követően már nem alapíthattak.

Az önkormányzatok által önállóan vagy társalapítóként létrehozott közalapítványok és nonprofit gazdasági társaságok megoszlása alapítási év szerint, 2012

Ez a tendencia nem köthető kifejezetten valamelyik településtípushoz, így általánosan is kijelenthető, hogy az önkormányzatok 1990-es évekbeli alapítvány-létrehozási aktivitása erőteljesen lecsökkent 2000 után, de a nonprofit formájú vállalkozások alapítása továbbra is jellemző maradt. Feltételezhető, hogy a kormányzati szándék is az volt, hogy az önkormányzatok a vagyonkihelyezés és (remélt) gyarapítás helyett – melyre az alapítványi forma az alkalmasabb – egyre inkább a közfeladat-ellátás kiszervezésére helyezzenek nagyobb hangsúlyt.

A területi együttműködés is közrejátszhatott a folyamatban, ami a közös alapításban mutatkozik meg. Hagyományosan az alapítványok döntő többsége önálló alapítású volt (országosan 93%), s a városi nonprofit gazdasági társaságok nagyobb része is. A községekben viszont már több közös alapítású nonprofit társaságot találtunk, ami a kistérségi társulások, együttműködések fejlődésével függött össze.

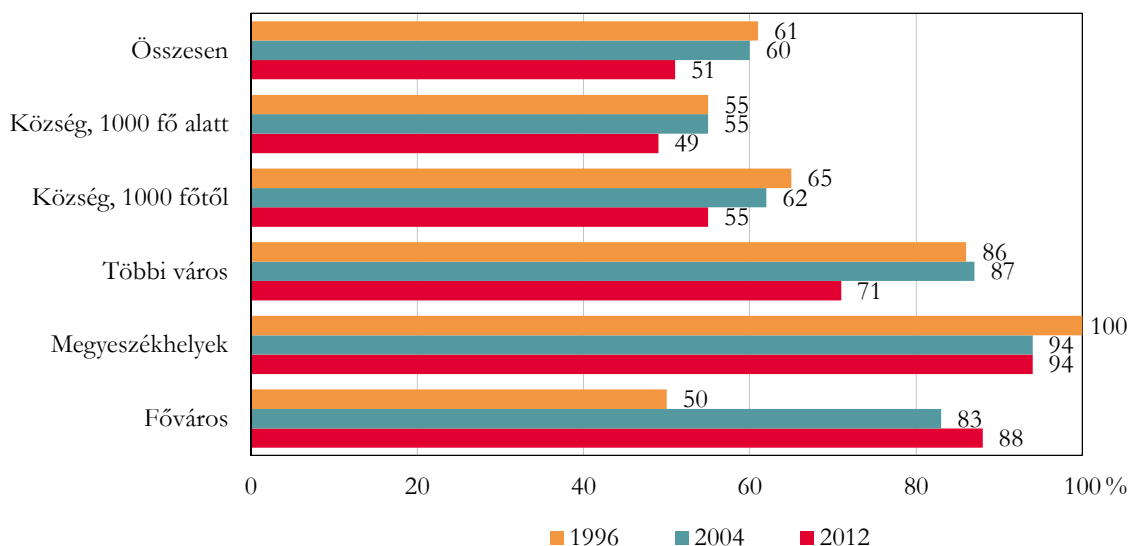
2.2. Önkormányzati szövetségek, társulások

Az önkormányzatok együttműködésének az egyik formája, hogy szövetségeket, társulásokat alapítanak, amelyekben jogi személy tagként vesznek részt. E szervezetek alapvető feladata megosztani a helyi önkormányzatok közötti információkat, közreműködni a tapasztalatcserékben, szakmailag segíteni a községi, városi önkormányzatokat, eljárni annak érdekében, hogy a különböző típusú és szerveződésű (központi, területi) szervezetek között partneri kapcsolatok alakuljanak ki. Egy-egy önkormányzat egyszerre több szervezetnek is tagja lehet. Ezek nemcsak területi, regionális alapon, hanem valamilyen közös cél, érdek vagy

érték mentén is szerveződhetnek.⁷ 2012-ben a települések 51%-a vett részt alapítóként vagy később csatlakozó tagként ilyen intézményesült együttműködésben. Ez a fajta, ráadásul nagyobb mértékű aktivitás azonban – a főváros kivételével – már 1996-ban és 2004-ben is jellemző volt, így az utolsó periódusban arányuk visszaesett. Ellentétes tendenciát csak Budapesten mértünk, ahol 1996 és 2012 között az önkormányzatok részvétele nonprofit települési egyesületben, szövetségben 50-ről 88%-ra emelkedett.

5. ábra

Az önkormányzatok részvétele nonprofit települési egyesületekben, szövetségekben

Ebben szerepet játszott az is, hogy ezekben az években indult el a társulási mozgalom, és vélhetően sok, eredetileg nonprofit formációban létrejött területi együttműködés később kistérségi területfejlesztési társulások alakjában, és így nem szövetségi keretekben tevékenykedett.⁸ Ezzel együtt az adott önkormányzatok nonprofit szervezeti tagsága is megszűnt.

A 2012-ben tagsági viszonyban levő önkormányzatok fele több szervezetben képviseltette magát, de a hármat meghaladó tagság csak az önkormányzatok tizedére, főként a városokra volt jellemző. Mindamelllett a térségi, települési együttműködésnek ez a formája a bevont földrajzi és a konkrét tevékenységi területek tekintetében a vizsgált időszakban egyaránt visszaesett.

⁷ Ilyen szervezetek például az következők: Balatoni Helyi Önkormányzatok Szövetsége; Budapesti Önkormányzatok Szövetsége; Dél-alföldi Gyógy- és Termálfürdők Egyesülete; Dél-balatoni Borút Egyesület; Dél-baranyai Határmenti Települések Egyesülete; Duna Településszövetség; Egészséges Városok Magyarországi Szövetsége; Energia-hatékony Önkormányzatok Szövetsége; Falusi és Agroturizmus Országos Szövetsége; Hajdúkerületi Hajdúvárosok Egyesülete; Hét Határ Határon Átnyúló Önkormányzati Szövetség; Kerékpárosbarát Települések Országos Szövetsége; Keresztúr Nevű Települések Szövetsége; Kisvárosi Önkormányzatok Országos Érdekszövetsége; Klímabarát Települések Szövetsége; Községek, Kistelepülések és Kistérségek Országos Önkormányzati Szövetsége; Kunszövetség; Magyarországi Bányásztelepülések Országos Szövetsége; Magyar Faluszövetség; Magyar Fürdővárosok Szövetsége; Magyar Önkormányzatok Szövetsége; Magyar Szőlő- és Borvárosok és Borfalvak Szövetsége; Magyarországi Települések Közvilágítási Közhasznú Egyesülete; Megyei Jogú Városok Szövetsége; Megyei Önkormányzatok Országos Szövetsége; Nefela Dél-magyarországi Jégeső-elhárítási Egyesülés; Nyugat-nógrádi Önkormányzatok Szövetsége; Önkormányzatok Mátrai Szövetsége; Önkormányzatok Országos Informatikai Érdekszövetsége; Szuha-völgye Bányászlatka Települések Szövetsége; Települési Önkormányzatok Országos Szövetsége; Városok, Falvak Szövetsége; Vasutas Települések Szövetsége; Zalai Falvakért Egyesület; Zempléni Településszövetség.

⁸ A KSH nonprofit regiszterében jelenleg kb. 50 területfejlesztési társulás szerepel, ezeknek csak fele létezik hivatalosan és egynegyedük éppen 2000 és 2004 között szűnt meg.

3. Együttműködés nonprofit szervezetekkel közfeladatok ellátásában

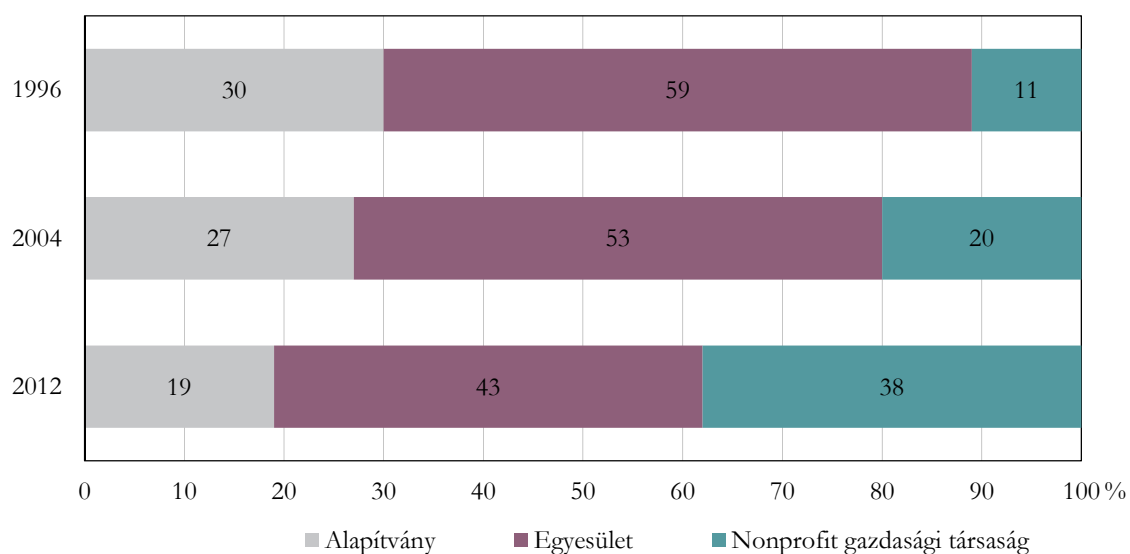
3.1. Szerződéses feladatátadás

A helyi önkormányzatok kötelező vagy önként vállalt közfeladataik megosztása vagy átadása érdekében szerződést köthetnek nonprofit szervezetekkel, amelyek a szolgáltató funkció ellátása során a részleges vagy teljes feladatátvétellel egyúttal az ehhez rendelt forrásokhoz is hozzájutnak. Ez főként támogatás, de gyakran megbízási, szerződési, vállalkozási díj formájában történik, bár a különböző finanszírozási formák meglehetősen összemosódnak. 1996-ban csupán 338 önkormányzat – a fővárosban minden második kerület, kettő kivételével valamennyi megyeszékhely, minden harmadik város, valamint a községek kevesebb mint 10%-a – élt ezzel a lehetőséggel, és a szerződések száma is alig haladta meg 900-at. 2004-re a településeknek már 22%-a, 702 önkormányzat írt alá ilyen megállapodást 2358 nonprofit szervezettel. A növekedés valamennyi településtípus esetében kimutatható volt.

2012-ben már csak 671 önkormányzat rendelkezett szerződéses kapcsolattal, és az érintett nonprofit szervezetek száma 1785-re csökkent. Az együttműködés nagymértékű visszaesése a közszolgáltatásokban lezajló központosítással, illetve újraállamosítással függött össze.

6. ábra

A szerződéses viszonyban lévő nonprofit szervezetek megoszlása szervezettípus szerint

A szerződő partnerek körében folyamatosan nőtt a nonprofit gazdasági társaságok aránya, ám az egyesületek aránya még 2012-ben is a legnagyobb volt.

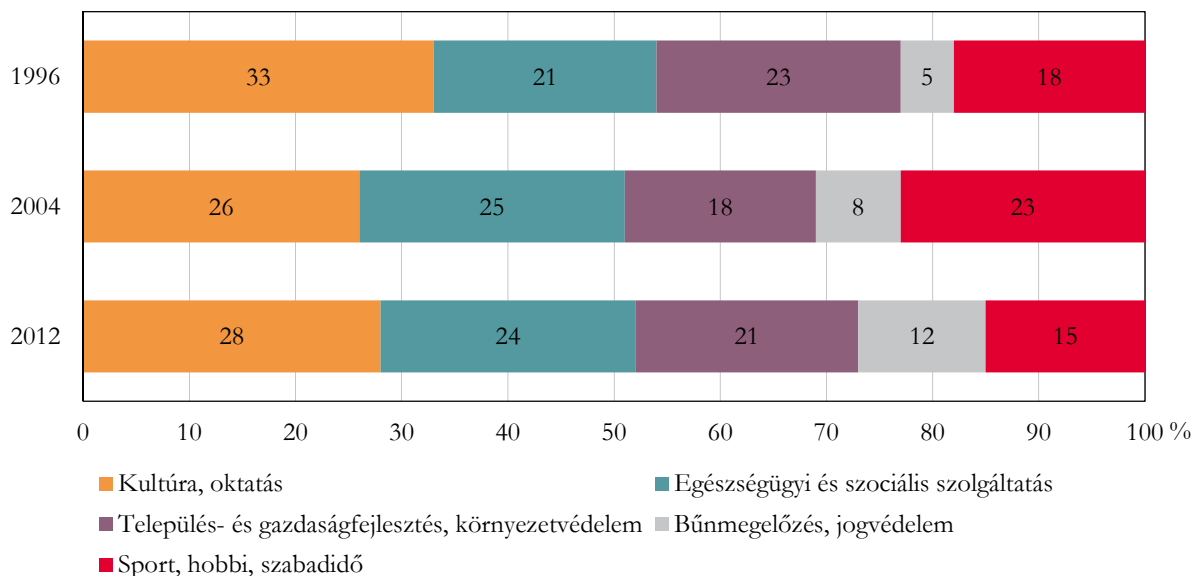
A szerződések mintegy felét 2012-ben a korábbi vizsgált évekhez hasonlóan a jóléti szolgáltatásokat nyújtó, azaz az oktatással, kultúrával, valamint az egészségügyi, szociális ellátással foglalkozó szervezetekkel kötötték. 1996-hoz képest – már 2004-ben is – e két terület nagyjából azonos súllyal szerepelt.

Budapesten és a nagyvárosokban a szerződések döntő része, négyötöde a jóléti szolgáltatások tárgyában született, a kisebb városokban, községekben azonban már

a többi területen is, elsősorban a fejlesztési célból létrejött együttműködések fordultak elő gyakrabban.

7. ábra

A szerződéses viszonyban lévő nonprofit szervezetek megoszlása tevékenység szerint

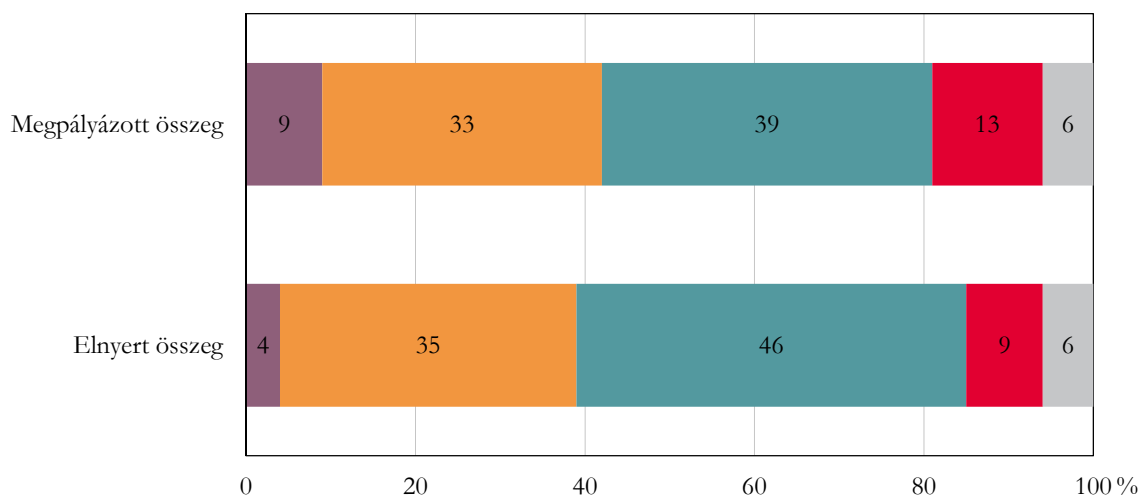

3.2. Pályázati együttműködés

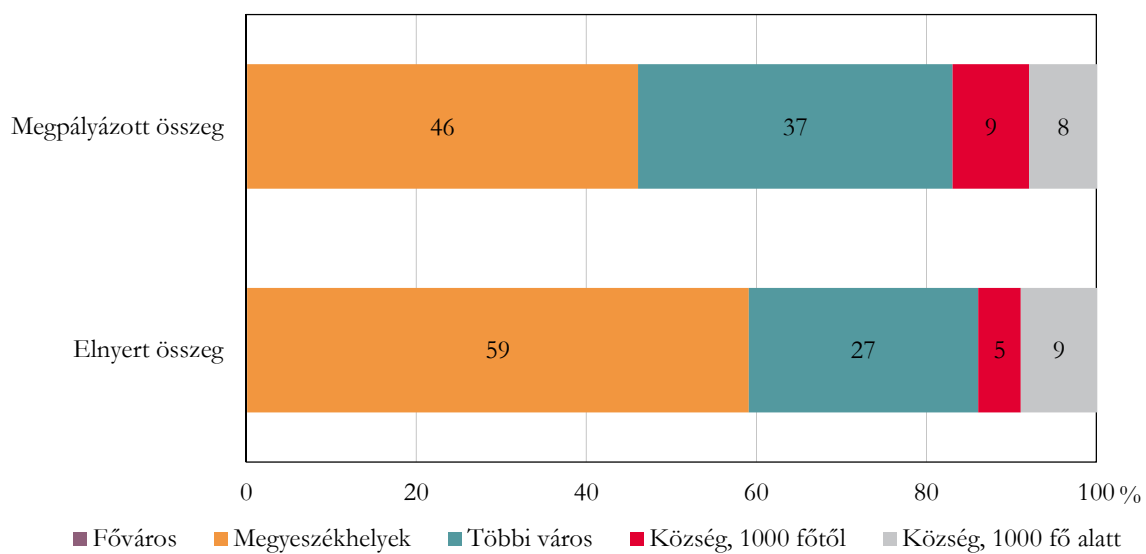
Az önkormányzatok számára pótlólagos bevételi források megszerzésére nyújt lehetőséget, ha a helyi civil szervezetekkel közösen állami, kormányzati szervekhez vagy adományoztó (köz)alapítványokhoz nyújtanak be pályázatot. Ez azonban 2004-ben csak a települések alig 6%-ában fordult elő, ami 2012-re a felére esett vissza. A fővárosban egyetlen kerület próbálkozott, az is sikertelenül, a megyeszékhelyek közül viszont minden harmadik. A pályázó települések összesen 7 milliárd forintot igényeltek, amiből 4,6 milliárdot, vagyis éppen kétharmadát sikerült is elnyerniük. A legeredményesebbnek a megyeszékhelyek bizonyultak 80% feletti eredménnyel, de a kisközségek is átlagosan 75%-át megkapták az igényelt pályázati forrásnak.

Nem csak a közös pályázati hajlandóság mérséklődött 2004 óta, hanem ez a tevékenység 2012-ben már inkább csak a vidéki városokra volt jellemző. A civil, nonprofit szervezetekkel való ilyen irányú kooperáció passzívabbá vált.

*A közösen megpályázott és elnyert összeg megoszlása településtípus szerint
2004*

2012

Megjegyzés: 1996-ról ilyen adatok nem állnak rendelkezésre.

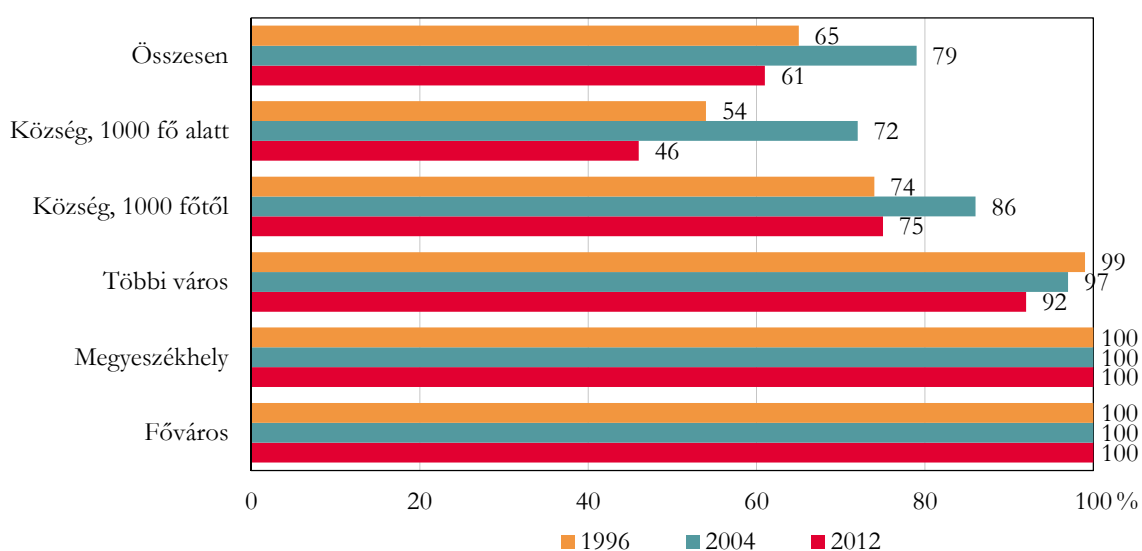
4. Önkormányzati támogatások nonprofit szervezeteknek

4.1. Pénzügyi támogatások

A különböző intézmények közötti együttműködés legjellemzőbb formája a pénzügyi hozzájárulás. 2012-ben az önkormányzatok 61%-a nyújtott anyagi támogatást a nonprofit szervezetek tevékenységéhez.⁹ Ez az arány még 1996-ban is magasabb volt (65%), ám a 2004-es 79%-hoz képest jelentősen csökkent. A 2008-ban kezdődő gazdasági válság időszakából hiányzó megfelelő adatok miatt nem állapítható meg, hogy ez a csökkenés egy folyamatos negatív tendenciával vagy pedig az utóbbi években az önkormányzatok feladat- és hatáskörét is érintő jogszabályi változásokkal, esetleg más tényezők kombinációjával függ össze. Tény, hogy az önkormányzati pénzügyi támogatások leépülése az előbbi indikátoron kívül mind a szervezetszám, mind a támogatási összeg reálértékében megmutatkozik.

9. ábra

Nonprofit szervezet részére pénzügyi támogatást nyújtó önkormányzatok aránya településtípus szerint

A városok kategóriájának csekély mértékű visszaesésében az időközben várossá nyilvánított települések átsorolása is közrejátszhatott,¹⁰ bár többségük korábban is adományozó önkormányzat volt. Az 1996 és 2004 között a kisközségeknél végbement körülbelül egyharmados növekedés azonban nemcsak abból adódik, hogy a kisközségek is felismerték a támogatás szükségességét, hanem abból is, hogy 2004-re 13%-kal csökkent a nonprofit szervezetekkel nem rendelkező falvak aránya, így ezeknek az önkormányzatoknak is megnyílt a lehetőségük a helyi civilek finanszírozására. Ugyanakkor 2012-re további 163 kistélepülés vált nonprofit szervezet székhelyévé, ami növelhette volna a támogatást nyújtó községek arányát, ám ez nem következett be, sőt az tovább csökkent.

⁹ A települések 8%-ában – 257, kizárólag 1000 főnél kisebb lélekszámú faluban – azonban semmilyen nonprofit szervezet nem működött 2012-ben. 2004-ben ez az érték 420 (13%) volt.

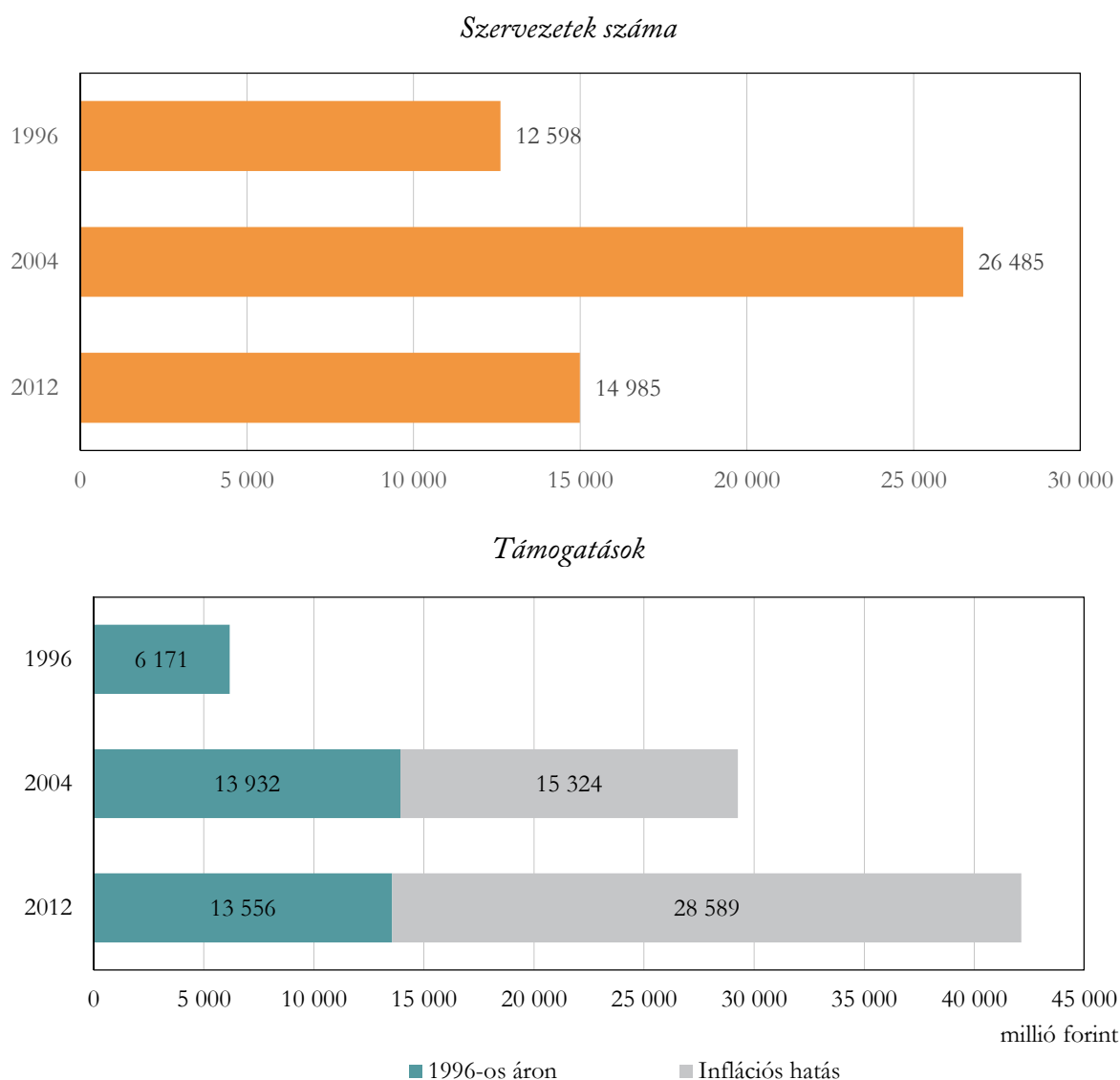
¹⁰ Az önkormányzatok száma 1996 és 2004 között – az önállósodások miatt – 3149-ről 3168-ra, 2012-re pedig 3177-re nőtt. Az ezer főnél kisebb települések száma – a lélekszám csökkenés okán – 1669-ről 1717-re, illetve 1757-re változott. A nem megyeszékhely városok száma pedig – a várossá nyilvánítások következtében – 181-ről 255-re, majd 309-re emelkedett.

2004 és 2012 között jelentősen, 43%-kal szűkült a támogatottak köre, és bár a rendelkezésükre bocsátott pénzügyi összeg folyó áron 29-ről 42 milliárd forintra nőtt, a támogatások reálértéke csökkent. A jóval kisebb szervezetszám miatt viszont az átlagos támogatás két és félszeresére, még bázisáron számítva is több mint 70%-kal bővült. Mindazonáltal az országban működő nonprofit szervezetek számához viszonyítva¹¹ 2004-ben közel a szektor fele, 2012-ben már csak a negyede részesült valamilyen mértékben az önkormányzat által adott, helyi pénzügyi segítségben.¹²

10. ábra

Az önkormányzatok által támogatott szervezetek száma és a nyújtott támogatások összegének alakulása

Megjegyzés: a fogyasztóiár-index változása (infláció) 1996 és 2004 között 109,9%, 1996 és 2012 között 210,9% volt.

¹¹ 1996-ban 45 316, 2004-ben 55 197, 2012-ben 65 255 nonprofit szervezet működött az országban. *Forrás: Nonprofit szervezetek Magyarországon, 2012. KSH.*

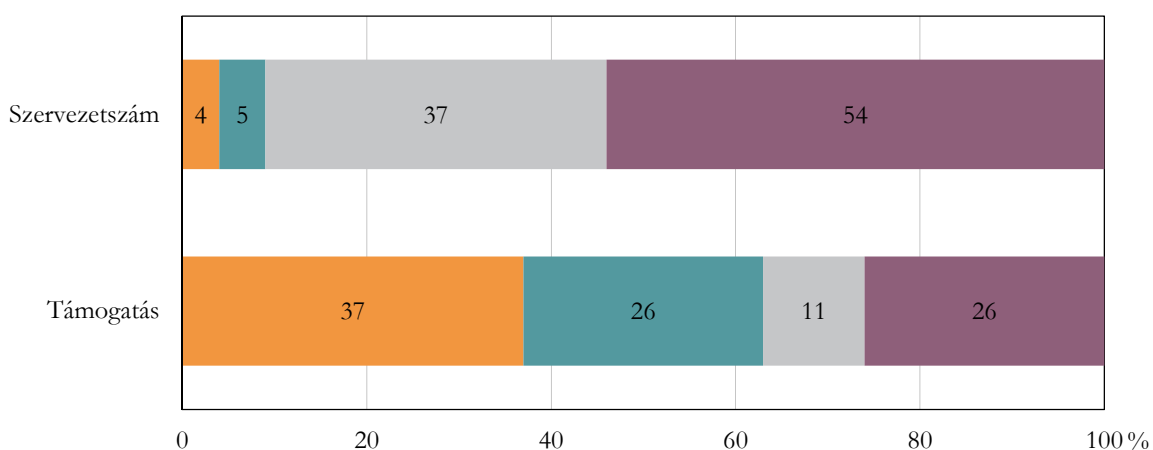
¹² Ez az állítás akkor is igaz, ha figyelembe vesszük, hogy a támogatotti körben egy konkrét szervezet többször is szerepelhet, vagyis több önkormányzattól kapott támogatást. 2012-ben a 14 985 megnevezett juttatásból végül is 13 596 szervezet részesült, így a halmazódás is csak 10%-uknál fordult elő.

1996-ban az önkormányzatok által adott pénzügyi juttatások leggyakoribb formája az eseti támogatás volt, 2004-re ennek aránya visszaesett, de még mindig a szektor fele ilyen egyedi döntések alapján jutott hozzá a források egynegyedéhez, és 2012-re is ez jellemző. Az önkormányzatok több pénzt juttattak a saját alapítású vagy velük szerződésben lévő szervezetek részére. E két csoportba a támogatottak körének csupán egy-egy huszada tartozott, de hozzájuk került együttesen a pénzek majdnem kétharmada, 45, valamint 20%-a. A saját szervezetek részesedésének növekedése a nonprofit gazdasági társasági forma már korábban említett térhódításával függött össze.

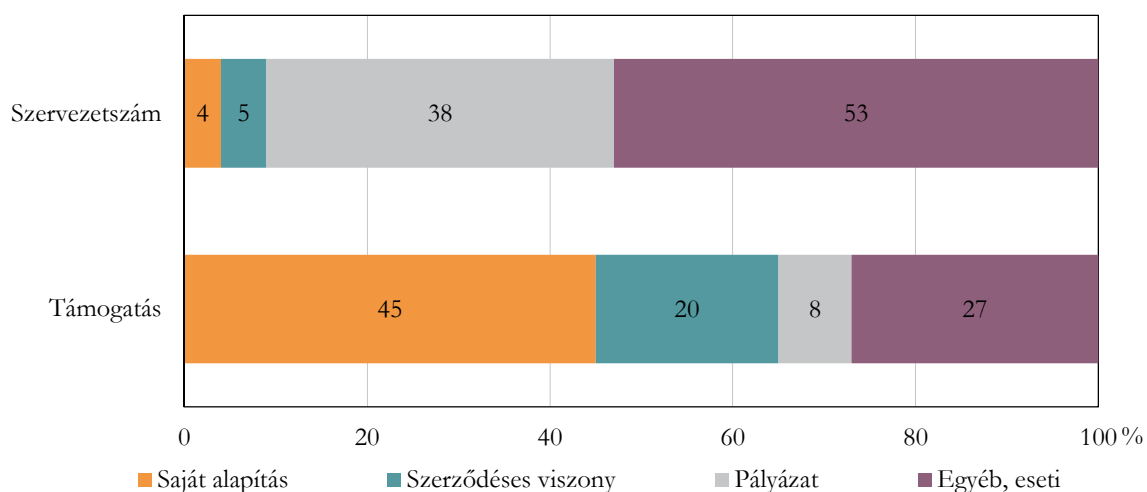
Az önkormányzati pénzügyi támogatások elosztása gyakran pályázatok útján történik, de ezen a csatornán keresztül általában kisebb összegek jutnak jelentős számú helyi civil szervezethez. A forráscsökkenés a pályázókat is érzékenyen érintette, ugyanis 2004 és 2012 között a közel azonos arányú támogatottak körének szánt összeg a kiosztott pénzügyi keret 11%-áról 8%-ra esett vissza.

11. ábra

A támogatott nonprofit szervezetek és a részükre nyújtott támogatások megoszlása a támogatási forma szerint 2004

2012

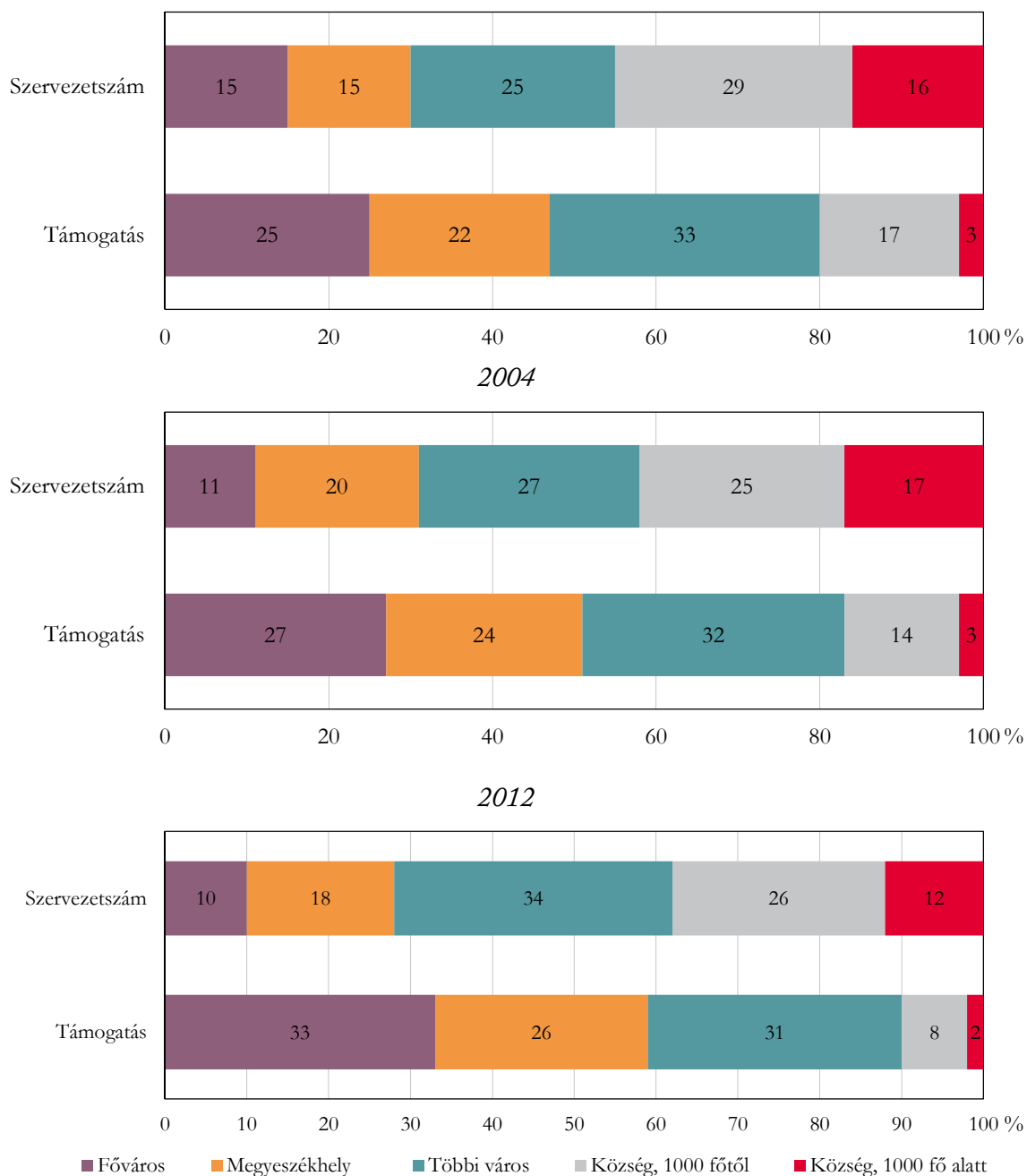
Megjegyzés: 1996-ról ilyen adatok nem állnak rendelkezésre.

Egyfelől az önkormányzatok megpróbálják egyre inkább – szerződéses úton vagy saját nonprofit intézményeken keresztül – a civil szektort elsősorban a közfeladatok elvégzésébe bevonni. Másfelől viszont a közösségi célra szánt közpénzeknek az egyedi kérelmek részleghajlóbbnak és szubjektívnek tekinthető kihelyezése helyett az objektívebb módja, azaz a pályáztatás megtorpant.

A ráfordítások nagysága erősen függött a település méretétől, típusától is. A fővárosban átlagosan 3–4, a városokban körülbelül 2,5 millió forintot szántak egy szervezetre, a kisközségekben ez az összeg nem érte el az 500 ezer forintot sem.

12. ábra

A támogatott nonprofit szervezetek, illetve a részükre nyújtott támogatások megoszlása településtípus szerint 1996

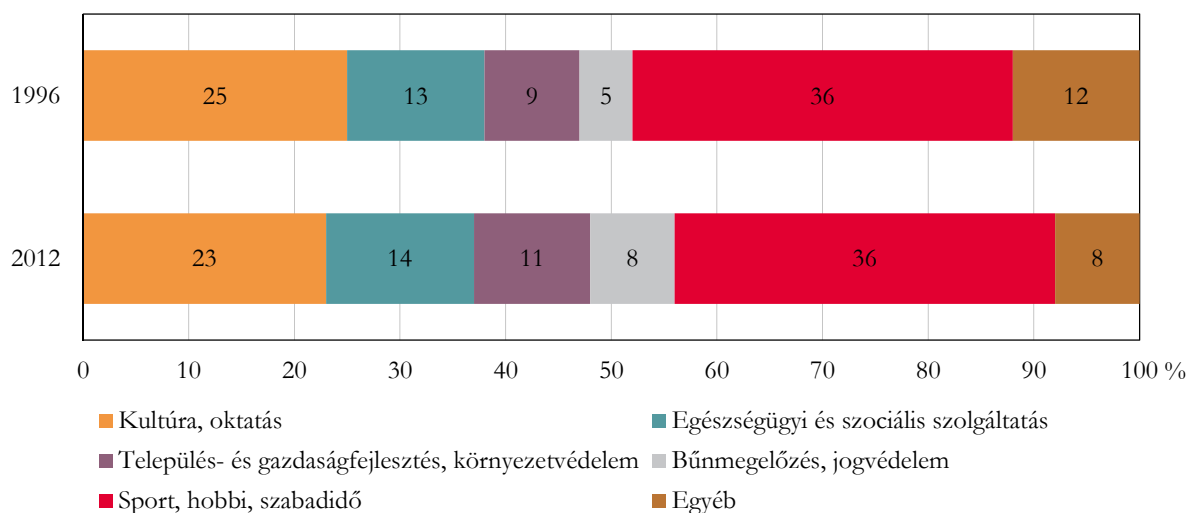

Össességében a 42 milliárd forintnyi támogatás harmadát 2012-ben a főváros, 57%-át a vidéki városok önkormányzatai osztották ki. Előbbiből megközelítőleg 1500, utóbbiból 8000 szervezet részesült. A körülbelül 1800 községre a 2004. évi egyhatod helyett csak a támogatási összeg alig 10%-a – az is döntően a nagyobb lakosságszámúakra – jutott annak ellenére, hogy a támogatottak 38%-a falusi szervezet volt. Eltekintve a szervezetszám és az összeg esetében is kimutatott abszolút változásoktól, 1996 és 2012 között a támogatások fokozatosan a városok és a főváros felé koncentrálódtak. A támogatási hajlandóság – vagy lehetőség – 2004-ben általánosan kimutatható csökkenése a községekben jelentősebb, így az önkormányzatok és a nonprofit szervezetek együttműködésének ez a formája egyre inkább városi jelenségnek tűnik.

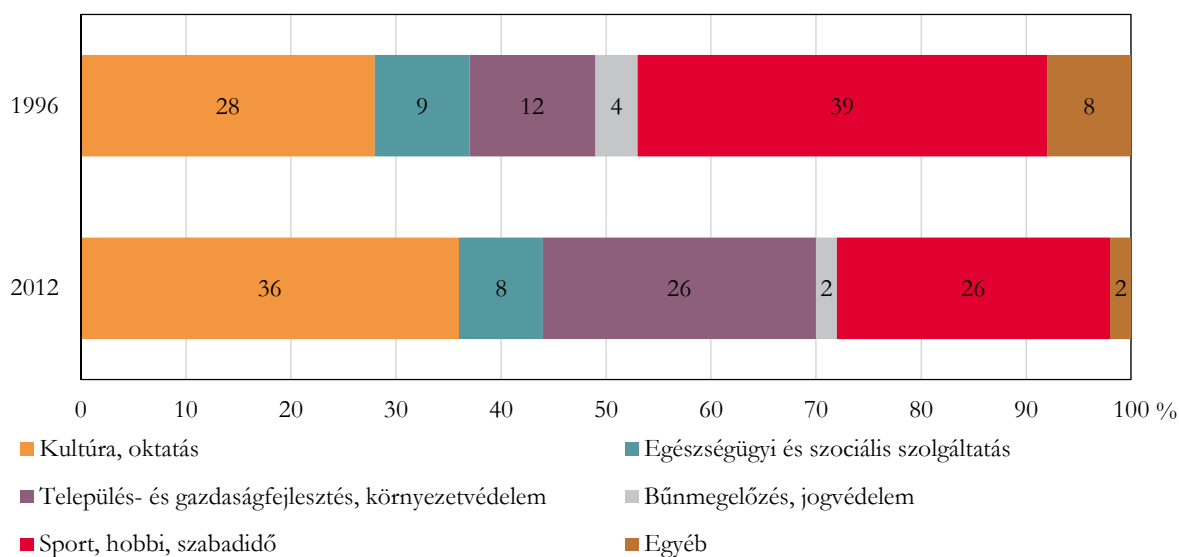
Fontos kérdés az is, hogy ezek a támogatások milyen területekre, funkciókra koncentráálódtak, illetve milyen szerkezeti változások mutatkoznak a vizsgált időpontok között.

13. ábra

Az önkormányzat által támogatott szervezetek száma és a támogatások megoszlása tevékenység szerint
Szervezetek

Támogatás

Megjegyzés: 2004-ről ilyen adatok nem állnak rendelkezésre.

A szervezetszám tekintetében 2012-re a sport és szabadidő relatív dominanciája már csak a támogatás összegében maradt fenn, körülbelül egynegyednyi szervezet kapta ennek 40%-át. Előretört az oktatás és kultúra, valamint a fejlesztés és környezetvédelem is – igaz, utóbbi inkább a támogatottak arányában. Mindez az átalakulás döntően az egészségügyi és szociális ellátás, de a korábban is szerény részarányt képviselő bűnmegelőzési szervezetek kárára ment végbe.

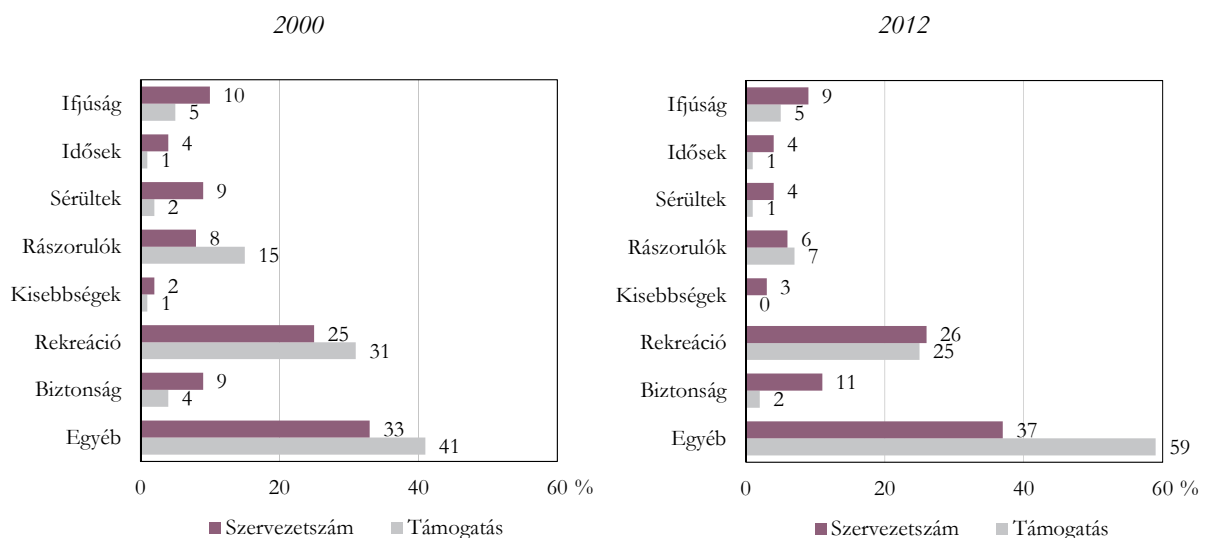
A kedvezményezett nonprofit szervezetek főtevékenység szerinti megoszlása mellett érdeklődésre tarthat számot, hogy az önkormányzatok milyen – köznapi értelemben vett jóléti, közhasznú, illetve a település fejlődését szolgáló – célokat, célcsoportokat, társadalmi rétegeket¹³ és milyen mértékben részesítettek előnyben a támogatások odaítélése során.

Az egyéb kategóriától eltekintve a leginkább preferált célcsoportnak mind 1996-ban, mind 2012-ben a szabadidő eltöltését, a sportolási lehetőségek biztosítását szolgáló funkció bizonyult. Erre kimagaslóan nagy arányban költöttek az önkormányzatok, és a támogatásban részesült egyesületek alapítványok negyede szerveződött ilyen feladatok ellátására.

A szociális vagy egészségügyi értelemben hátrányos helyzetűek – rászoruló, illetve sérültek – szervezeteit 1996-ban 8–9%-ban találtuk a kedvezményezettek között. Az előbbiekre szánt összeg meglehetősen alacsony volt, az utóbbiaké viszont elérte a 15%-os részesedést. 2012-re arányuk minden tekintetben mintegy felére csökkent. A generációs problémákat, az idősgondozást és -ellátást, az ifjúsághoz kötődő feladatokat, az oktatás-nevelés ügyét felvállaló nonprofit szervezetek támogatottsági mutatói gyakorlatilag nem változtak, az előbbiekre fajlagos támogatása továbbra is rendkívül alacsony, a fiatalokra jutó önkormányzati forrás is maradt 5%, és ugyanúgy minden tizedik szervezet részesült belőle. A nemzetiségi egyesületek igen szerény mértékben jutnak helyi önkormányzati juttatáshoz, és a számosságát tekintve még a jelentős közbiztonsági célcsoport is alig jutott ilyen forrásokhoz.

14. ábra

A támogatott nonprofit szervezetek és a részükre nyújtott támogatások aránya támogatási célcsoportok szerint

Megjegyzés: 1996-ról és 2004-ről ilyen adatok nem állnak rendelkezésre, ezért itt a változás érzékeltetése érdekében kivételesen a 2000-es értékek jelennek meg viszonyítási alapként.

¹³ A célcsoportok meghatározásának leírását a módszertani fejezet tartalmazza.

4.2. Az önkormányzatok támogatási hajlandósága

Az önkormányzatok által nyújtott pénzügyi támogatások mértékét több tényező is befolyásolja. A település gazdasági, földrajzi, társadalmi és demográfiai helyzete, az ezekből fakadó adottságok eltérő mozgásteret biztosítanak a helyi nonprofit szervezeteknek.

Mindezek együttes számbavételére az adatfelvételek során gyűjtött információk alapján nem vállalkozhatunk. Mindazonáltal képezhetünk néhány olyan mutatót, amelyek segítségével – ha más és más vonatkozásban is – kifejezhetővé és így mérhetővé tehetjük az önkormányzati hozzájárulások intenzitását. A többféle megközelítésre azért van szükség, mert egy-egy képzeletbeli leegyszerűsített (nem adományozó – adományozó, vagy nem támogató – támogató) skálán egy adott önkormányzat más és más helyen szerepelne. Ez azonban azt is jelenti, hogy egy-egy településen az adott civil szektor méretétől, összetételétől, valamint a helyi gazdasági adottságoktól politikai megfontolásoktól függően más-más *támogatási stratégia* létezhet.

A mutatók számításához a következő ismert adatokat használjuk fel:

- az önkormányzat rendelkezésére álló éves költségvetési bevétel (BEV),
- a lakosság száma (LAKSZAM),
- a helyi nonprofit szervezetek száma (NPDB),
- a támogatott nonprofit szervezetek száma (TAMDB),
- a támogatási összeg (TAMFT).

A képzett mutatók pedig a következők:

Indikátor neve	Számítása	Mérték-egysége
A támogatott nonprofit szervezetek aránya	$(TAMDB/NPDB)$	%
Egy működő szervezetre jutó támogatás	$(TAMFT/NPDB)$	ezer forint
Az egy lakosra jutó támogatás	$(TAMFT/LAKSZAM)$	forint
A támogatási összeg aránya a költségvetési bevételhez képest	$(TAMFT/BEV)$	%
A standardizált támogatási összeg aránya a költségvetési bevételhez képest	$(TAMFT/BEV)*[(TAMFT_L/LAKSZAM_L)/(TAMFT/LAKSZAM)]$, ahol „TAMFT _L /LAKSZAM _L ” az országos átlagos egy lakosra jutó támogatást jelenti.	%
Relatív jelzőszámok	$MUTATÓ_X/MUTATÓ_{X/E}$, ahol „X” index a mutató adott dimenzió szerinti értékét, „Σ/E” pedig az országos átlagot jelzi	%

4.2.1. A támogatott nonprofit szervezetek aránya

A legegyszerűbb mutató (TAMDB/NPDB), azt fejezi ki, hogy az adott önkormányzat hány szervezetnek nyújt pénzügyi támogatást az adott év során, a területén működő civil szerveződések számához képest. E mutatóval az a probléma, hogy az önkormányzatok támogathatnak olyan szervezeteket, amelyeknek székhelye nem az adott területen van, sőt, még a tevékenysége révén sem köthető oda.¹⁴ Mindazonáltal azért a nagyobb lélek- és

¹⁴ Ilyenek például az országos jótékonyági szervezeteknek (Vöröskereszt, Magyar Máltai Szeretetszolgálat stb.), kiemelt egészségügyi alapítványoknak (Gyermekrák Alapítvány stb.) vagy valamilyen országos, regionális célra indított gyűjtésre, illetve az esetleges katasztrófák enyhítésére létrehozott szervezeteknek folyósított támogatások.

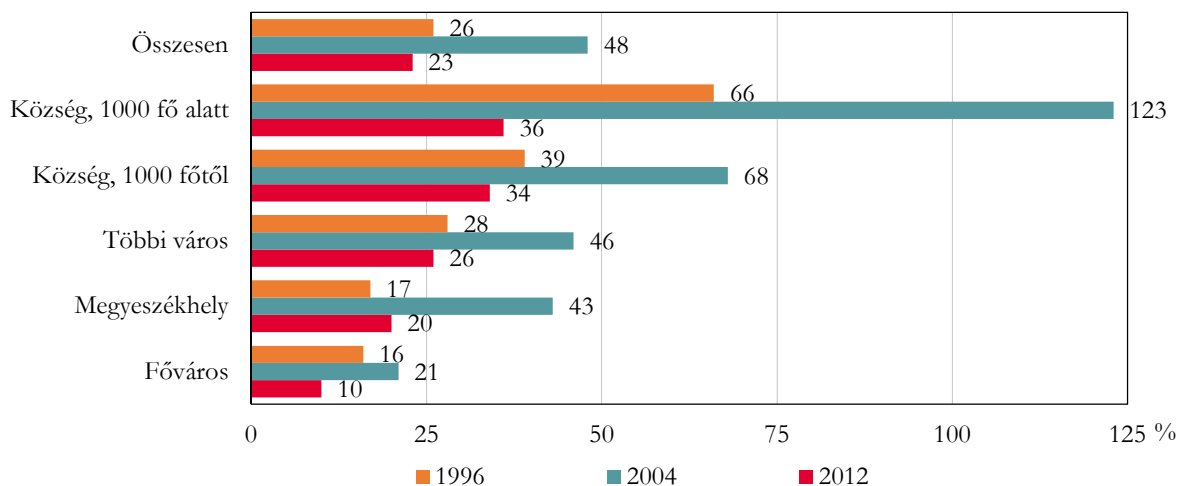
szervezetszámú települések – a tapasztalatok és az adatok szerint – jórészt saját szervezeteiket részesítik előnyben.¹⁵ A mutató tehát alkalmas arra, hogy a támogatási hajlandóságot, a helyi civil szervezetekkel való kapcsolatok mennyiségét visszatükrözze. Időbeni elemzésekre is használható, azonban a szervezetek szaporodása vagy csökkenése automatikusan rontja vagy javítja az értékét. A települési hierarchiában a mutató torzulhat, sőt a fenti ok miatt értéke egyedi szinten meghaladhatja a 100%-ot is, illetve – helyi nonprofit szervezettel nem bíró kisközségek esetén – értelmezhetetlen is lehet.¹⁶ Különböző aggregátumokban az elemzési dimenziók mentén ezek gyakorlatilag nem okoznak problémát. Miután a mutatónak pénzügyi tartalma nincs, pusztán ez alapján nem lehet következtetést levonni arra, hogy az önkormányzat mennyit is fordít erre a célra, hiszen ugyanakkora támogatási összegnél – a racionális határokon belül – bármilyen támogatottsági ráta előfordulhat.

1996-ban a működő nonprofit szervezetek 26%-a kapott önkormányzati támogatást. 2004-ben már közel a fele, s 2012-re a mutató értéke a 16 évvel ezelőtti alá esett vissza. Ez a fel-le mozgás valamennyi településtípusnál jelentkezett.

Ez a mutató az adott években természetesen erőteljesen csökken, ha felfelé haladunk a települési skálán. Indikátorunk azonban – ahogy jeleztük – annyiban torzít, hogy a kisebb településeken jóval kevesebb – sokszor csak egyetlen – nonprofit szervezet létezik, vagy egyáltalán nincs is. És vélhetően ez utóbbiak aktivitása miatt lett a 2004-es kisközségi mutató értéke 123%.¹⁷ Az önkormányzattal való kapcsolattartás esélyei ezért itt sokkal nagyobbak, mint a nagyobb városokban. Ez a körülmény azt is magyarázza, hogy a tízezernél is több szervezettel rendelkező és legnagyobb szervezeti sűrűségű¹⁸ fővárosban a támogatott nonprofit szervezetek aránya a kiemelkedő 2004-es évben is relatíve alacsony volt.

15. ábra

A támogatott nonprofit szervezetek aránya településtípus szerint

Megjegyzés: a támogatott szervezetek aránya az összes támogatott szervezet és a helyben működő szervezetek százalékban kifejezett aránya. Miután egy önkormányzat nem helyben működő szervezetnek is nyújthat támogatást, ez az érték meghaladhatja a 100%-ot is.

¹⁵ A 2012-es adatfelvétel során bekértük, ezért rendelkezésünkre állt a támogatott szervezetek név szerinti listája is, így ezek alapján elemezni tudtuk a nyújtott támogatások földrajzi értelemben vett irányultságát, mozgását is.

¹⁶ A nullával való osztás miatt a mutató értéke matematikailag végtelen lenne.

¹⁷ A 420 civil szervezet nélküli község többsége, 245 falu nyújtott pénzügyi támogatást – értelemszerűen nem helyi – nonprofit szervezetnek 2004-ben. 2012-ben már csak 257 ilyen település volt, és közülük csak 59 volt támogató.

¹⁸ Az ezer lakosra jutó szervezetszám a fővárosban 9,0, az országos átlag 6,5.

4.2.2. Egy működő szervezetre jutó támogatás

Az önkormányzat által nyújtott teljes támogatási összeg és a helyi civil szektor létszámának hányadosa (TAMFT/NPDB), forintban fejezi ki az átlagos támogatás nagyságát. Az előző indikátorhoz hasonlóan jobban függ a helyi szervezetek, mint a ténylegesen – esetlegesen nem oda bejegyzett – kedvezményezettek számától. Sem az önkormányzat támogatási aktivitásáról, sem a finansziális lehetőségéről nem ad pontos információt, arra alkalmas, hogy a civil szféra méretéhez viszonyítva – térben és időben – meghatározza az önkormányzati hozzájárulás alakulását.

Az önkormányzati civil forrásokból 2012-ben országosan 646 ezer forint jutott átlagosan minden *működő* szervezetre. Ez az összeg a megyeszékhelyeken jóval, de még a többi városban is meghaladta az átlagot; előbbieken 809 ezer, utóbbiakban 655 ezer forint volt, míg a kisközségekben csak 160 ezer. Mindez nem jelenti azt, hogy a vidéki városokban adták volna általában a nagyobb összegű támogatásokat, miután az egy *támogatott* szervezetre jutó pénzübeni hozzájárulás a fővárosi önkormányzatnál 52 millió, és még a kerületeknél is 3,8 millió forintra rúgott, míg az előbb kiemelt városokban csak átlagosan 4 millió forint volt.

4.2.3. Az egy lakosra jutó támogatás

Szintén könnyen számítható mutató (TAMFT/LAKSZAM), független a helyben működő szervezetek számától, mi több, előfordulásától is. Ugyanakkor ez az indikátor csak a település méretét veszi figyelembe, a gazdasági helyzetét, vagyis az önkormányzat „áldozatkészsége”, támogatási képessége, vagy éppen nagyvonalúsága nem tükröződik benne.

Az önkormányzatok 2012-ben lakosonként átlagosan mintegy 3600 forintot költöttek a civil szektor támogatására. Ez a szám a megyeszékhelyeken megközelítette a 6500 forintot, a kis- és nagyközségekben pedig az átlagos érték 1000 és 1500 forint volt. Mindebből nem következik, hogy a nagyobb települések általában véve nagyobb áldozatot hoztak volna, hiszen tudjuk, hogy esetükben az egy főre jutó önkormányzati bevétel is sokkal jelentősebb, mint a kistelepüléseken.

4.2.4. A támogatási összeg aránya a költségvetési bevételhez képest

Teljes mértékben pénzügyi mutató (TAMFT/BEV), az adott önkormányzat rendelkezésére álló költségvetésből a (helyi) civil szektor részére folyósított pénzeszközök arányát fejezi ki. Finansziális szempontból teljesen tisztán jelzi, hogy a helyi közpénzek mekkora részét hajlandó vagy képes a település vezetése ilyen célra fordítani. Azt azonban itt nem tudhatjuk meg, hogy mekkora szervezeti hányadot érint a támogatás, illetve milyen tételből, – szélsőségesen fogalmazva – esetlegesen valamilyen más forrás átcsoportosításából, vagy pedig lekötetlen, szabad pénzeszközökből származik-e a kiutalt összeg. Nyilvánvaló, hogy bármennyire is fontosnak tartják az önkormányzatok a szektor segítségét, ez más területekről von el forrásokat. A kérdés nemcsak az tehát, hogy mennyi pénzt hajlandó ilyen célra fordítani, hanem az is, hogy mennyiből. Miután az indikátor nem utal a támogatott szervezeti halmazra, nem derül ki, a juttatások mekkora része jut helyi szervezetekhez.

Az összességében 3166 milliárd forinttal gazdálkodó önkormányzatok 2012-ben 42 milliárd forintot, költségvetésük 1,3%-át juttatták a nonprofit szervezeteknek.

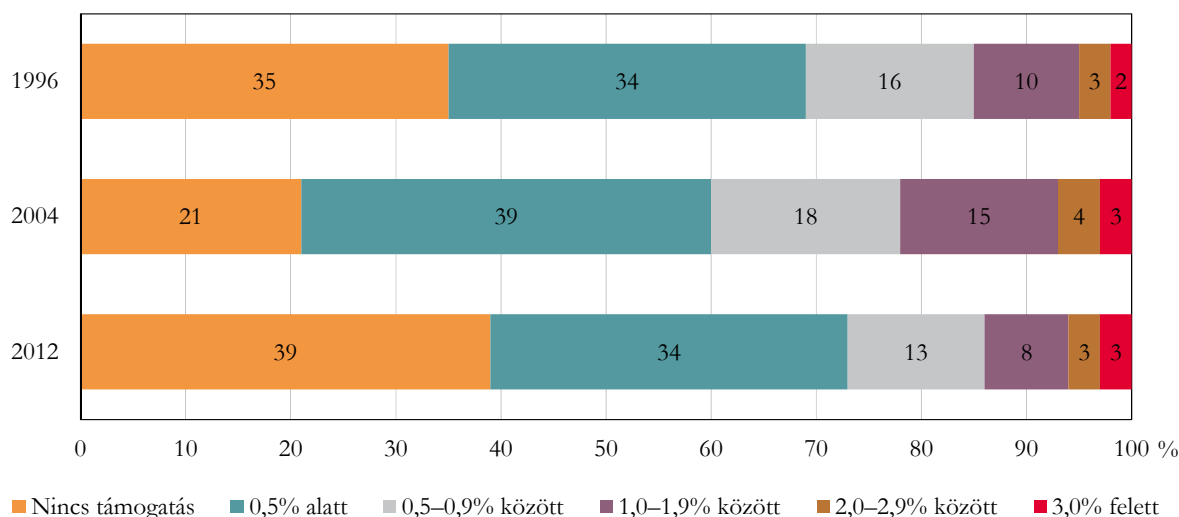

A települések kétötöde egyáltalán nem áldozott erre a célra, és csupán minden hetedik-nyolcadik fordított erre 1% felett, azonban a településtípus szórása itt is nagy volt; a kisközségek közül minden tizedik, a megyeszékhelyeknek pedig 61%-a lépte át az 1%-os határt.

Az országos adat 1996-ban 0,6% volt, 2004-ben 1,1, az időközi növekedés majdnem 73, majd 20%-ot tett ki, és 2012-ig megduplázódott. A teljes folyó áron számolt támogatási összeg mellett eddig ez az egyetlen mutató jelzett javulást 2004 és 2012 között.

16. ábra

Az önkormányzatok megoszlása a költségvetésükből juttatott támogatások aránycsoportjai szerint

Ha viszont – ahogy korábban leírtuk – ez a forrás reálértékben csökkent, akkor ennek a látszólagos növekedésnek az oka a következő: az önkormányzatok teljes éves bevétele így számolva sokkal nagyobb mértékben esett vissza, mint a kiosztott támogatások, vagyis a nagyobb indexérték a bázis szűküléséből fakad.¹⁹ Hozzá kell tenni azonban, hogy ez akár pozitív fejlődésnek is felfogható, hiszen azt láthatjuk, a települések szűkülő költségvetésük ellenére sem ezen a területen kívántak leginkább spórolni.

Ez a mutató azonban – ahogy már utaltunk rá – nem fejezi ki azt, hogy az adott település mennyire gazdag. Nem mindegy, hogy az adott arányú és összegű hozzájárulást mennyi „feleslegből” fedezik, illetve mennyire kell a más területre szánt kiadást csökkenteni.

4.2.5. A standardizált támogatási összeg aránya a költségvetési bevételhez képest

Az előzőekben említett mérési-értelmezési problémát e mutató esetében úgy küszöböltük ki, hogy az önkormányzati költségvetésből juttatott támogatások mértékét a települések lakosságára vetített önkormányzati bevétellel standardizáltuk. Kiszámítása a következő:

$$\left(\frac{TAMFT}{BEV}\right) \cdot \left[\left(\frac{TAMFT_{\Sigma}}{LAKSZAM_{\Sigma}}\right) \cdot \left(\frac{TAMFT}{LAKSZAM}\right)\right],$$

ahol $TAMFT_{\Sigma}/LAKSZAM_{\Sigma}$ az országos átlagos egy lakosra jutó támogatást jelenti – vagyis azt fejezi ki, hogy egy-egy önkormányzat bevétele mekkora hányadát juttatta volna nonprofit szervezeteknek, ha minden településen ugyanakkora lett volna az egy lakosra jutó támogatási

¹⁹ 2004-es árral számolva az önkormányzatok együttes éves bevétele 19, az általuk folyósított támogatásoké összességében csak 3%-kal csökkent 2012-ben.

összeg. Az így kialakított indikátor az előzőeknél valamivel objektívebben fejezi ki az önkormányzatok támogatási hajlandóságát, azonban ez sem veszi figyelembe a helyi civil szektor méretét. A standardizálás miatt viszont időbeni összehasonlításra nem alkalmas.

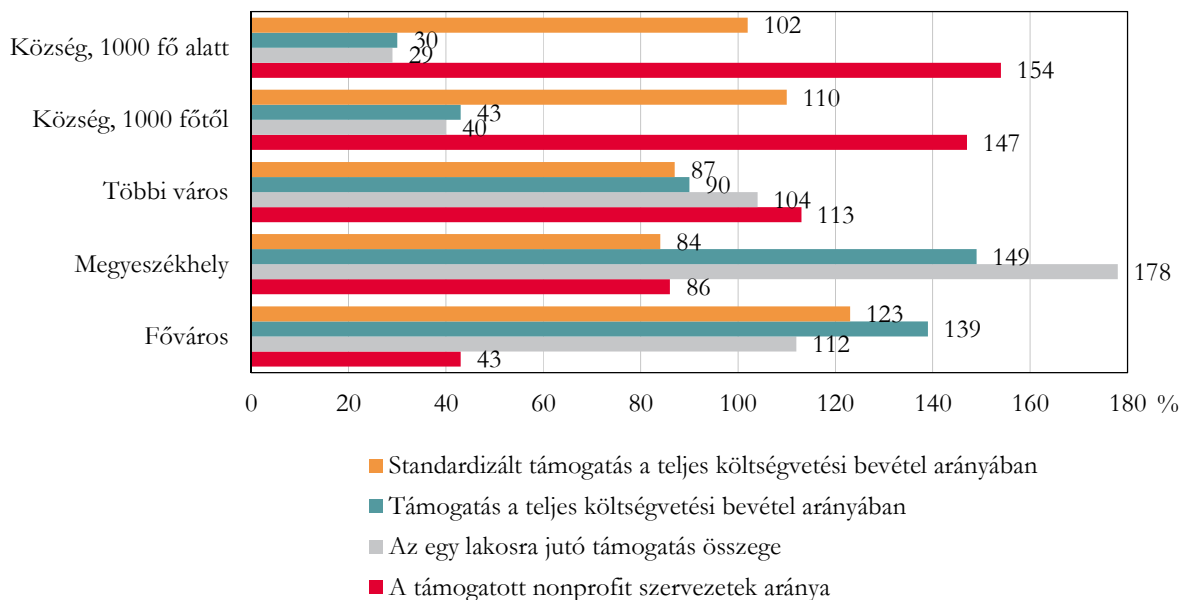
Ami a számítások eredményét illeti, az országos 1,3%-os átlaghoz képest 2012-ben a kis- és nagyközségek mutatója a tényleges 0,4 és 0,6% helyett az átlag feletti 1,4, illetve 1,5 lett volna, a kisvárosoké a tényleges 1,2%-ról 1,2-re, a megyeszékhelyeken 2,0-ról 1,1-re esett volna vissza. A két mérési módszer Budapesten a fővárosi és a kerületi jelentősen eltérő arányszámait egyenlítően ki. Más szavakkal, ezzel az indikátorral azt lehetett kifejezni, hogy a kisebb, rosszabb gazdasági körülmények között működő községi önkormányzatok erejükhöz mérten nagyobb mértékben próbáltak hozzájárulni a – leginkább helyi – civil szervezetek működéséhez, programjaikhoz.

4.2.6. Relatív jelzőszámok

A községek általában a helyi szervezetek viszonylag nagy részét támogatták, de egy-egy kedvezményezett számára csak szerény forrásokat tudtak biztosítani, miközben ezek az összegek jobban hiányoztak költségvetésükből. A városok az átlagnál nagyobb lakosonkénti hozzájárulásban részesítették nonprofit szervezeteik jóval kisebb részét, de ez a tényleges kiadás nem jelentett számukra jelentős forráselvonást. A fővárosban viszonylag kevés szervezet kapott támogatást, de a nekik jutó összegek relatíve magasabbak voltak és mindez nagyobb arányú költségvetési hozzájárulást igényelt.

17. ábra

A pénzügyi támogatások településtípus szerint, 2012

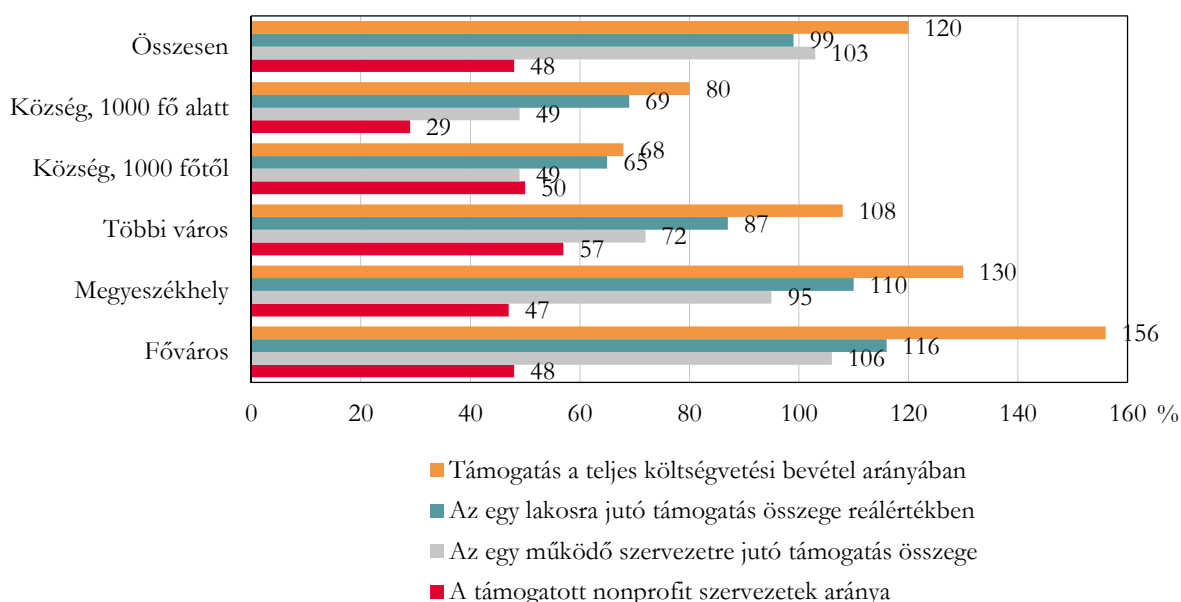
Ezeket az indikátorokat időbeni összehasonlításra, az elmozdulások érzékeltetésére is alkalmazhatjuk. Jelen példánkban településtípusonként a 2004-es adatot tekintettük bázisnak, és a 2012-ben mért értékeket ezekhez hasonlítottuk. A forintban kifejezett mutatók esetében figyelembe vettük az inflációt is, vagyis a százalékos változások reálértékben mért tendenciákat tükröznek.

A támogatott szervezetek arányának mutatói mindenütt jelentős visszaesést jeleznek. Az egy működő szervezetre, illetve az egy lakosra számított támogatás összegének változása csak Budapesten, emellett az utóbbi még a megyeszékhelyeken pozitív, a városokban és a falvakban viszont igen negatív, így az országos átlag értéke a nagyobb települések súlyával összefüggésben alig változott. E két indikátornál viszont figyelembe kell venni, hogy ezek alakulását más gazdasági és demográfiai folyamatok is befolyásolják. A szervezetek köre 2004 és 2012 között 55-ről 65 ezerre bővült, mialatt fogyott a népesség, így feltételezett változatlan támogatási összeg esetén is az első mutató kedvezőtlenebb, a második viszont a ténylegesnél kedvezőbb képet mutatna.

Ahogy az előzőekben leírtuk, a nonprofit szervezeteknek a helyi költségvetésből jutó hányad 20%-os átlagos növekedése bizonyult egyedüli előrelépésnek az együttműködés formáinak eddigi vizsgálatában. Országosan a hajlandóság és aktivitás visszaesése figyelhető meg, emellett a kialakult támogatási struktúrában egy jelentős súlyeltolódás zajlott le a nagyobb települések, városok irányába.

18. ábra

A pénzügyi támogatások mértékének változása 2004 és 2012 között

Megjegyzés: a fogyasztóiár-index változása (infláció) 2004 és 2012 között 48,1% volt.

4.3. Természetbeni támogatások

Az önkormányzatok nemcsak közvetlenül pénzben, hanem természetben is tudják támogatni a helyi civil szervezeteket.²⁰ Az ilyen típusú segítségnyújtás sokszor nagyobb értékű is lehet, és több szervezetet is elérhet, mint az anyagi forrás biztosítása. Ugyanakkor sokkal nehezebben mérhető, hiszen bizonyos fajtáinak „forintosítása” meglehetősen problémás, vagy éppen lehetetlen. Az önkormányzat tulajdonában levő ingatlanok, irodahelyiségek ingyen rendelkezésre bocsátása még beárazható a helyben szokásos üzleti tarifák alapján, de például a

²⁰ *Természetbeni támogatáson* az önkormányzat tulajdonában lévő ingatlan ingyenes vagy kedvezményes használatát, az önkormányzat telefon-, faxvonalának és járművének ingyenes használatát, a levelezés költségeinek átvállalását, valamint az önkormányzat által nyújtott ingyenes irodai, könyvelési, jogi, szakmai stb. szolgáltatást, illetve bármilyen – nem anyagi jellegű – ellenszolgáltatás nélkül nyújtott segítséget értünk.

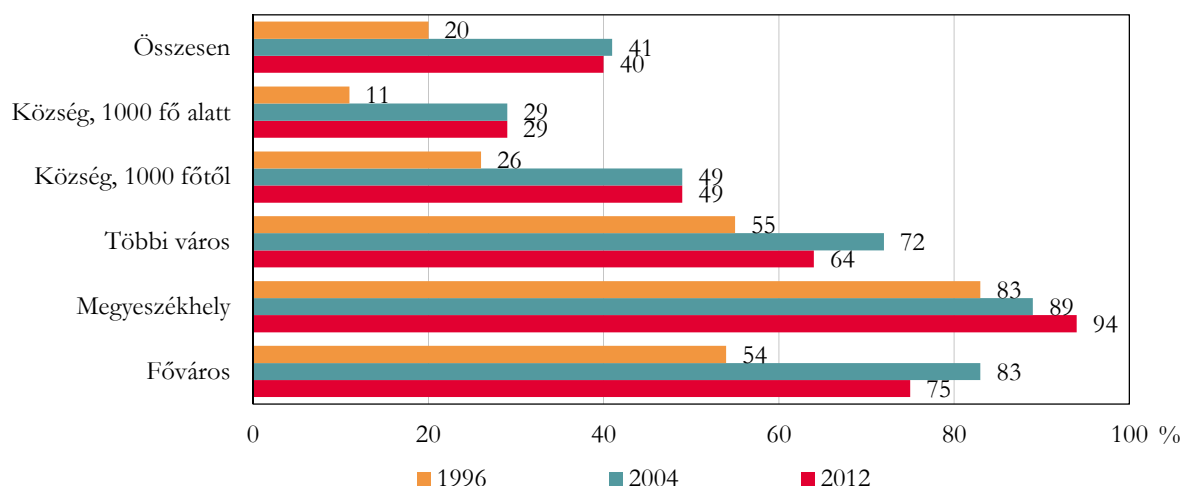
polgármesteri hivatal infrastruktúrájának alkalmi és nem elkülönített használata,²¹ az apparátus által a civilek érdekében elvégzett önkéntes munka²² mennyisége és értéke meghatározhatatlan. Mindezek azonban a helyi nonprofit szervezetek részére megtakarítást, meg nem fizetett szolgáltatást jelentenek.

1996-ban még az önkormányzatok meglepően kis hányada részesített természetbeni támogatásban nonprofit szervezetet. Mindössze 636 település, közülük is legnagyobb arányban a megyeszékhelyek, a városoknak és a kerületeknek pedig körülbelül a fele. A kistépeléseken ez a támogatási forma meglehetősen ritkán fordult elő.

2004-re a mutató értéke jelentősen emelkedett, immár 1282 önkormányzat, vagyis a hazai települések több mint 40%-ánál a természetbeni támogatás már bevett gyakorlattá vált. Ennek feltehetőleg két oka volt. Egyrészt az önkormányzatok ilyen irányú szolgáltatásai valóban bővültek és gyakoribbá váltak. Másrészt nyilvántartásuk – ebből fakadóan kimutathatóságuk – minőségileg javult. 1996-ban sok olyan településről is érkez(het)ett nemleges válasz, ahol a valóságban gyakorolták a természetbeni támogatást, csak az önkormányzat nem regisztrálta. 2004 és 2012 között már nem volt számottevő elmozdulás, a támogató önkormányzatok száma 1273-ra változott, így a kapcsolatforma elterjedtsége elérte a lehetséges határait. Miután a két időpont között a pénzügyi juttatások visszaszorulását tapasztalhattuk, az önkormányzatok csökkenő támogatási hajlandóságának oka tehát nem elsősorban az együttműködési szándék gyengülésében, hanem inkább a korlátozott anyagi lehetőségekben keresendő. Mindezt alátámasztja az is, hogy az ilyen juttatások száma majdnem megkétszereződött.²³ Feltételezhető az is, hogy egy kompenzációs folyamat is beindult ebben az időszakban, a kieső finansziális forrásokat az önkormányzatok egy része természetben nyújtott támogatásokkal próbálta meg pótolni.

19. ábra

Nonprofit szervezet részére természetbeni támogatást nyújtó önkormányzatok aránya, településtípus szerint

²¹ Irodai, postai szolgáltatás igénybevétele, telefon- és faxhasználat stb.

²² Gondoljunk itt a könyvelési, pályázati és jogi tanácsadásra, ügyintézésre.

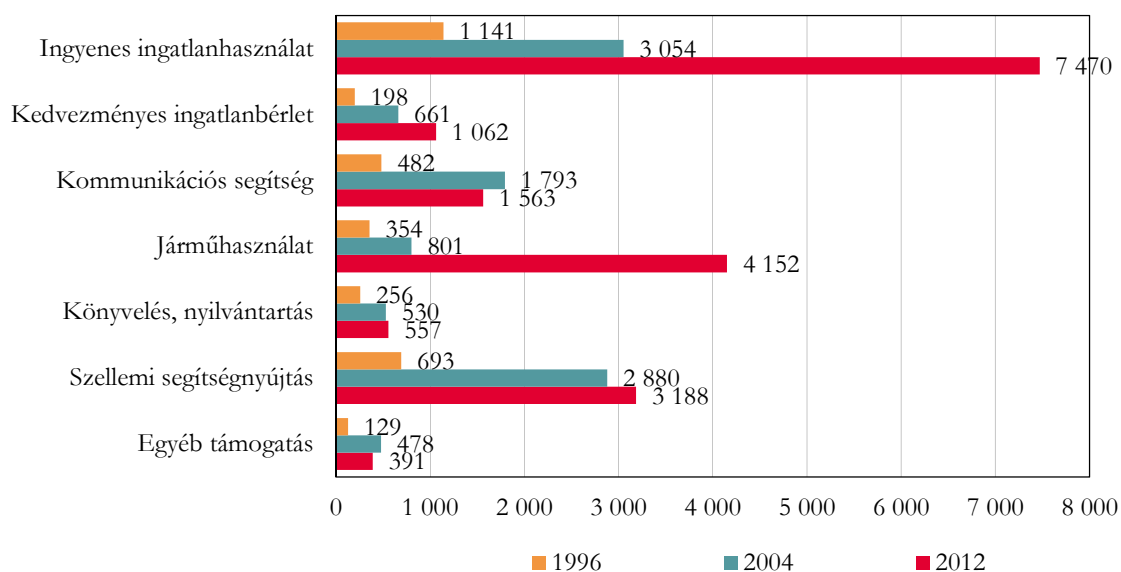
²³ A ténylegesen támogatott szervezetek együttes számáról nincsen információnk, mert egy-egy szervezet egyszerre többféle természetbeni segítséghez is juthatott, így ezek összege csak egy halmozott értéket ad. Ez 2004-ben 10 197 volt, 2012-re 80%-kal emelkedett, 18 383 lett. Ez a mutató mindenképpen tükrözi az önkormányzatok aktivitását, így a természetbeni támogatás növekedése egyértelműen kiolvasható az adatokból.

Ez a kapcsolatforma azonban továbbra is inkább a városi önkormányzatokat jellemzi, településtípustól függően döntő többségükben, de legalább háromnegyedüknél mindennaposá vált, hogy a helyi nonprofit szervezetek használják az önkormányzati ingatlanokat, infrastruktúrát vagy szellemi tőkét. Öröndetes, hogy ez a községek felében-harmadában is fellelhető volt.

A természetbeni támogatás valamennyi formája jelentősen bővült. Az egyik leginkább elterjedt – és a szektor számára legfontosabb – módozat az ingyenes ingatlanhasználat volt. 1996-ban csak mintegy 1100, 2004-ben majdnem 3000, 2012-ben közel 7500 szervezet dolgozott önkormányzati tulajdonban lévő helyiségben anélkül, hogy bérleti díjat fizetett volna. 200-ról 600, illetve 1000 fölé emelkedett a kedvezményes díj ellenében ingatlant használó alapítványok, egyesületek, nonprofit gazdasági társaságok száma. 2012-ben már majdnem 4 és félezer szervezet kapott könyvelési, szakmai és egyéb szellemi segítséget. Itt a pályázati szaktanácsadás és az önkormányzatok soránál létre hozott civil referensi munkakör hatása is érvényesülhetett. Megugrott a közlekedési eszközök használatának engedélyezése, kölcsönzése is, ez a nagyobb volumenű, közös projektek, rendezvények terjedésre utal. A kommunikációs segítség visszaszorulása nem feltétlenül az önkormányzatok „spórolásával” függött össze, hanem inkább a szervezetek ilyen téren való függetlenedése, a számítógéppel, internetes kapcsolattal való ellátottságának növekedésével magyarázható.

20. ábra

A természetbeni támogatások különböző formáiban részesülő nonprofit szervezetek száma

A természetbeni és a pénzügyi támogatás nem tekinthető sem egymást feltételező, sem pedig kizáró támogatási formának. Annak ellenére, hogy a kimutatásaink alapján az utóbbi bizonyult gyakoribbnak, sok olyan települést találtunk, ahol csak az egyik vagy a másik volt jelen.

5. A nonprofit szervezetek hozzájárulása az önkormányzatok működéséhez

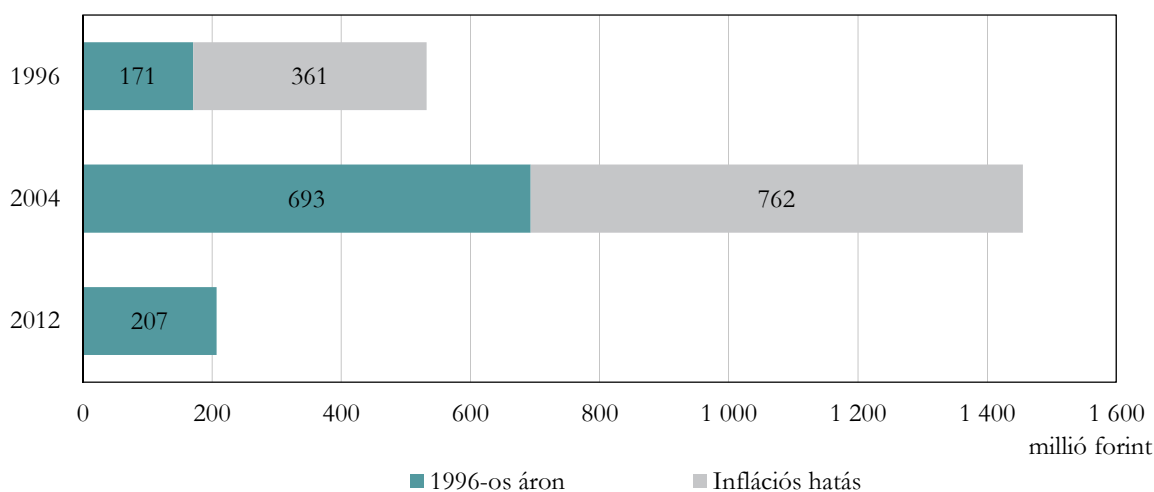
5.1. Anyagi hozzájárulás, önkéntes munka

A nonprofit szervezetek főként az általuk végzett tevékenységgel segítik az önkormányzatokat feladataik ellátásában, ugyanakkor fellelhetők más támogatási formák is. Ezek közé tartozik a közvetlenül vagy közvetve a helyi önkormányzatnak, vagy annak valamilyen intézménye javára nyújtott anyagi támogatás, illetve a – testületi hatáskörbe tartozó (köz)feladatokat vagy közterületeket érintő vagy azokhoz kapcsolódó – önkéntes munkavégzés is. Ezek utóbbiak felmérése, ráadásul az önkormányzatok által történő nyilvántartása meglehetősen bizonytalan, ezért a részünkre szolgáltatott adatok inkább becslésen alapulnak.

21. ábra

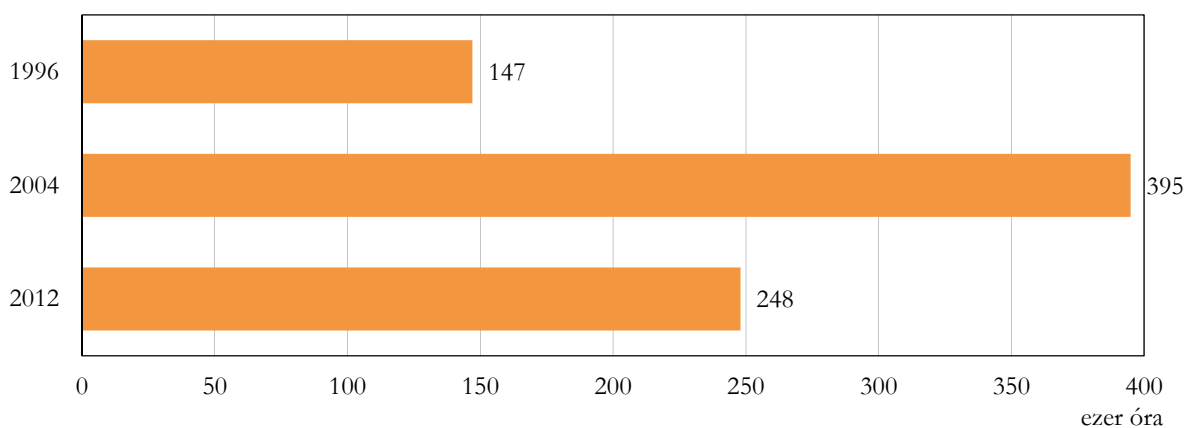
A nonprofit szervezetek által nyújtott támogatások alakulása

Pénzügyi támogatások

Megjegyzés: a fogyasztóiár-index változása (infláció) 1996 és 2004 között 109,9%, 1996 és 2012 között 210,9% volt.

Önkéntes munka

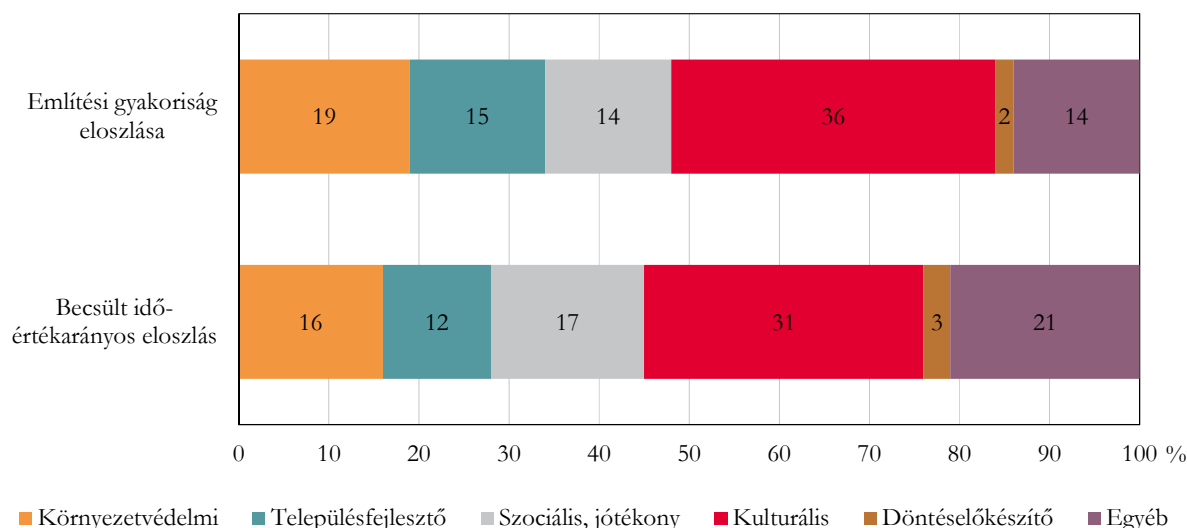

1996-ban 210, 2004-ben 382, 2012-ben csupán 120 önkormányzat kapott pénzadományt nonprofit szervezettől.²⁴ A 2004-es csúcshoz viszonyítva az összességében fél milliárd forintos támogatás harmadára, reálértékben mérve negyedére esett vissza 2012-re. Figyelmet érdemel, hogy amíg 2004-ben a vidéki városok önkormányzataihoz jutott az anyagi támogatások kétharmada, a nagyközségekhez egyötöde, addig 2012-ben ez a két arány éppen megfordult. Ennek hatására ez utóbbi településcsoportban nőtt egyedül folyó áron számolva az önkormányzatoknak jutó támogatási összeg.

Önkéntes munkáról 1996-ban mindössze 153, 2004-ben 925, 2012-ben 929 település – az önkormányzatok közel 30%-a – számolt be. A segítségnek ez a formája továbbra is leginkább a megyeszékhelyeken (78%-ukban) fordult elő. 1996 és 2004 között országosan két és félszeresére, 150 ezerről 395 ezerre emelkedett a nonprofit szervezetek által végzett munka becsült óraszám, 2012-ben viszont csak 248 ezer volt. Ennek pénzbeli értéke 248 millió forint.

22. ábra

A nonprofit szervezetek által az önkormányzatok részére végzett különböző jellegű önkéntes munka gyakoriságának és becsült idő-értékarányos eloszlása, 2012

Megjegyzés: a jelentett önkéntes munka időtartamával és értékével súlyozott említési gyakoriságok eloszlása.

Adataink alapján az önkormányzatok által nyújtott természetbeni támogatások növekedése – mint a szűkülő pénzügyi források feltételezett kiváltása – nem hatott ösztönzőleg a fogadó oldal részére, vagyis a kapcsolatrendszerben a nonprofit, civil szervezetek részéről legkönnyebben mobilizálható segítség, a helyi lakosság önkéntes munka formájában való hozzájárulása nem vált intenzívebbé.

Kísérletet tettünk az önkéntes tevékenység tartalmának meghatározására is. Feltevésünkkel ellentétben nem a sor elején szereplő környezetvédelmi célból végzett munka bizonyult a leggyakoribbnak, hanem a kulturális, művelődési események, programok során nyújtott ingyenes segítség. A helyi politikai életben való aktivitás hiányát, illetve nagyon szűk körre korlátozottságát jelzi az, hogy a döntés-előkészítési folyamatokban való tevőleges részvétel említése elenyésző volt.

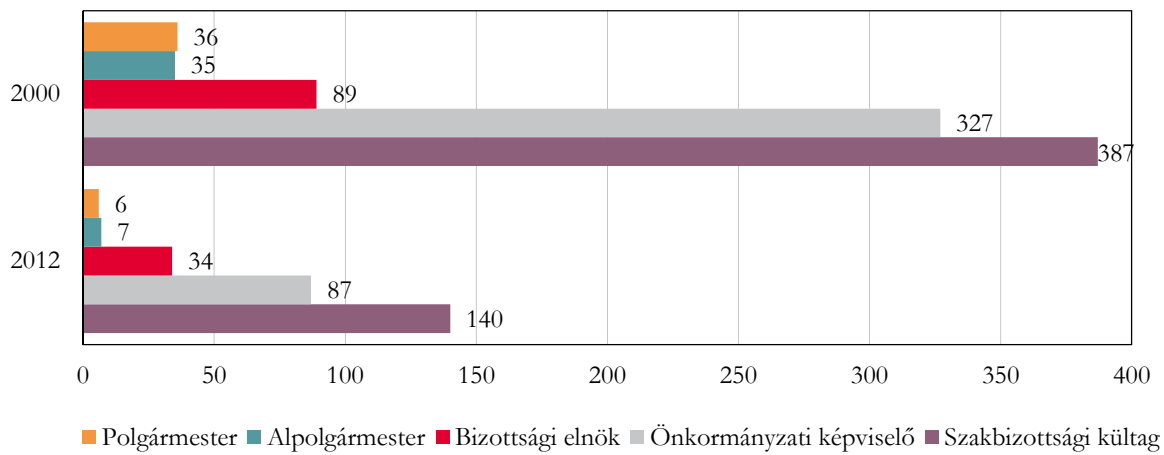
²⁴ Ezeknek a támogatásoknak egy része nonprofit szervezetek által meghirdetett pályázatokból származott.

5.2. Politikai részvétel

A nonprofit szervezetek közvetlenül is részt vehetnek a helyi önkormányzatok döntéshozatali munkájában. A lakossági érdekek következetes képviselője, a közhasznú feladatokat felvállaló alapítványok, egyesületek hatékonyabb működéséhez nélkülözhetetlen feltételek megteremtése szükségessé teheti, hogy e szervezetek aktívan bekapcsolódjanak a helyi politikai életbe. Ez a törekvés végeredményben a lokális hatalmi, döntéshozói pozíciók megszerzését is eredményezheti, ami természetesen nem mond ellent még a hivatalosan közhasznúnak nyilvánított nonprofit szervezetekre vonatkozó „kötelező politika-mentességnek” sem.

23. ábra

A nonprofit szervezetek által delegált önkormányzati döntéshozók száma

Megjegyzés: ilyen tartalmú kérdés az 1996-os és a 2004-es felvétel során nem szerepelt, csak 2000-ben, ezért a 2012-es eredményeket kivételesen itt csak ez utóbbi év adataival tudjuk összevetni.

Az önkormányzati választások során több helyi szervezet is sikerrel indított képviselő-, illetve polgármesterjelölteket. Ennek eredményeként 2000-ben 36 településen civil szervezet képviselője volt az „első”, illetve 35-ben a „második ember”. A szektor országosan több mint 300 önkormányzati képviselőt is mandátumhoz juttatott. Az önkormányzati képviselő-testületekben működő bizottságok közül 89-et civil önszerveződések küldöttjei vezettek. A bizottságok munkájában majdnem 400 olyan külső szakember vett részt, akit a helyi nonprofit szervezetek delegáltak.

2012-ben teljesen más volt a helyzet. A megválasztott településvezetők között elvétve találtunk „civilt”, és a képviselő-testületekben, bizottságokban is igencsak visszaszorultak a nem politikai célra szerveződött nonprofit szervezetek reprezentánsai. A 2010-es önkormányzati választások után a közgyűlésekben országosan 6 polgármester és mindössze 87 tag képviselte hivatalosan a civil társadalmat, az országosan több mint 20 ezres helyi döntéshozói körben.

6. Együttműködési formák a városokban

6.1. Intézményesült kapcsolattartási formák, kommunikáció

A közösség érdekében végzett munka során a helyi civil társadalom és a település vezetése között számos intézményes együttműködési forma alakulhat ki. Az önkormányzatok egy része civil fórumot működtet, civil referenst alkalmaz, vagy egyéb módon vonja be a civil szervezeteket a döntéshozásba. Az együttműködés fokáról értelemszerűen az önkormányzatok oldaláról vannak információink, és ahogy ez más kutatásból is kiderült, az önkormányzati döntéshozatal vagy előkészítés folyamatában való részvételt eltérően értelmezik az önkormányzatok és a civil szervezetek.

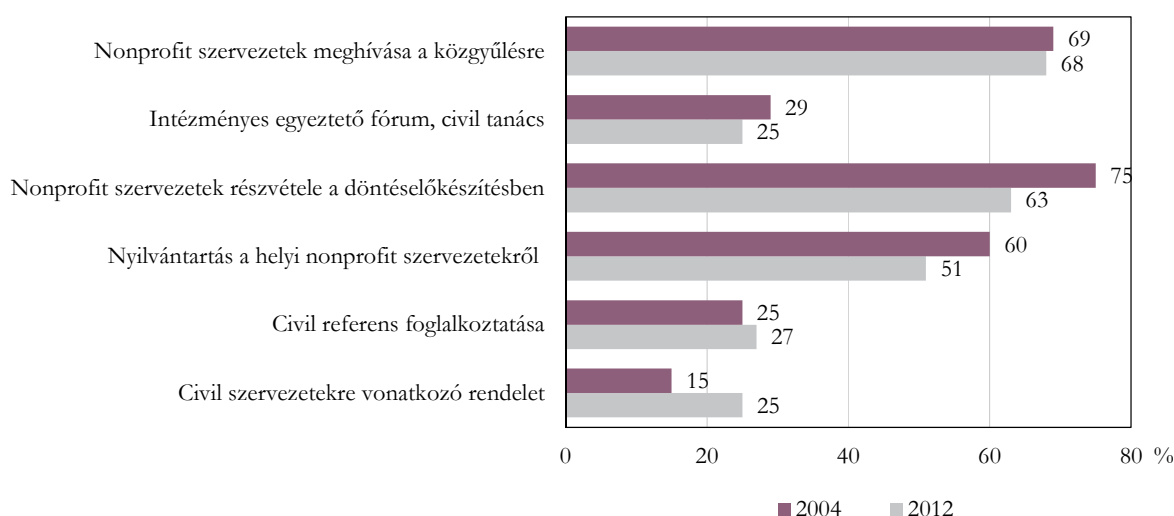
A kisebb települések esetében – mind a népesség, mind a helyi nonprofit szervezetek számának alacsony voltából adódóan – a kooperáció jórészt informális keretek között zajlik. Ezért ez irányú vizsgálatainkat a városokra szűkítjük.

A 351 városi, fővárosi kerületi önkormányzat többségében az együttműködés valamilyen típusa mára már beépült a mindennapok gyakorlatába. A 2012-re vonatkozó adatok szerint több mint kétharmaduk rendszeresen, de legalább alkalmi jelleggel meghívta a helyi civilek képviselőit a testületi ülésekre, ha a napirenden lévő kérdésben azok érdekeltek voltak. Minden negyedik városi önkormányzat kialakított már valamilyen intézményes egyeztető fórumot, melyeken – bizonyos rendszerességgel – lehetőség nyílik az önkormányzat vezetőivel való közvetlen eszmecserére. 63%-uk állította, hogy a döntés-előkészítésbe bevonják a településen működő alapítványokat, egyesületeket is.

A fővárosi önkormányzatnál, 13 kerületben és 16 megyeszékhelyen már külön tisztségviselőt – civil referenst – is foglalkoztattak. Többségük más önkormányzati tevékenység mellett vagy csupán részidős munka formájában látta el ezt a feladatot, de volt, ahol már főállású, önálló munkatársat alkalmaztak erre a területre. A kisebb városok ötödében alkalmaztak önálló munkatársat.

24. ábra

A nonprofit szervezetekkel intézményesen együttműködő városi önkormányzatok aránya

Az önkormányzatok egy része a civilekkel való kapcsolattartásról, a számukra nyújtható támogatásokról esetleg pályázati feltételekről külön helyi rendeletet is alkothat. Ennek jelentősége abban rejlik, hogy ezek a jogszabályok egyfelől intézményesítik – így az ad hoc döntésektől, személyi indíttatású beavatkozásoktól mentesítik – a kapcsolattartást, másfelől az együttműködés kereteit úgy határozzák meg, hogy abban nemcsak a civileknek, hanem magának az önkormányzatnak is lehetnek kötelezettségeik. A fenti intézményes együttműködési formák előfordulási gyakoriságai közül ez utóbbi az egyetlen, amelyik 2004-hez képest jelentősen növekedett.

A városok fele vezetett nyilvántartást a területén működő nonprofit szervezetekről. Ezekben átlagosan az összes hivatalosan bejegyzett és működő szervezet megközelítően 37%-a szerepelt,²⁵ a fővárosban – érthető okoknál fogva – ennél jóval alacsonyabb, a vidéki városokban magasabb volt ez az arány.

6.2. A civil szervezetek részvétele a helyi közpolitikában és a döntéshozatalban

A helyi civil szervezetek nemcsak névlegesen, hanem ténylegesen is felléphetnek a helyi társadalom képviselőjeként. Ez helytől, időtől és természetesen politikai indíttatástól függően más-más formát ölthet, és értelemszerűen az önkormányzattal való együttműködés függ utóbbiak kezdeményező és fogadókészségétől is, hiszen a kooperáció kereteit (az esetenkénti tájékoztató fórumoktól a rendszeres konzultációkig, a különböző döntés-előkészítési folyamatokba való bevonásig) is ők tudják elsősorban kialakítani. Ez utóbbi is terjedhet a véleménykérésről egészen a szakértői anyagok elkészítéséig, szakmai feladatok „kihelyezéséig”. Ebben nem pusztán az önkormányzat demokratikus működés iránti elkötelezettsége jelenik meg, hanem anyagi érdekek is motiváló tényezők lehetnek.

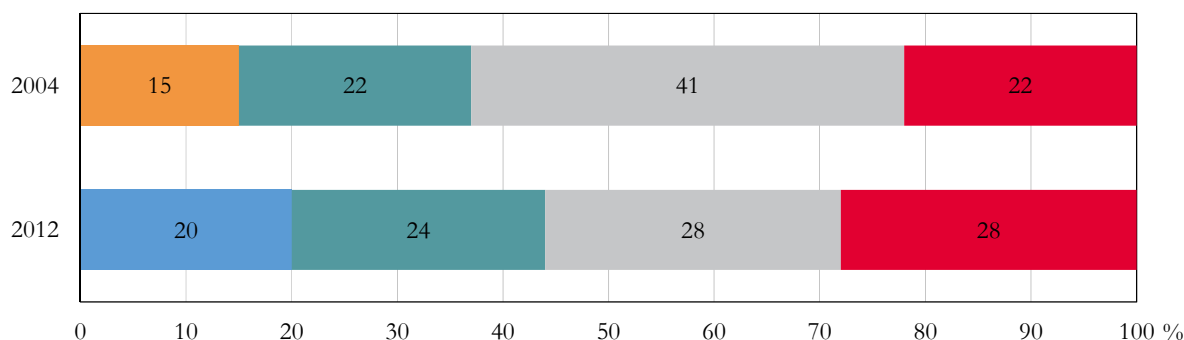
A helyi civil elit önkormányzati aktivitása nehezen mérhető, azonban a polgármesteri hivataloknak küldött adatlapokon szerepeltek olyan kérdések, melyek alapján – legalábbis ez utóbbiak interpretálásában – következtethetünk a közpolitikai együttműködés intenzitására. A közgyűlési részvétel, a civil egyeztető fórumok léte, valamint a döntés-előkészítésbe való bevonás mikéntje és gyakorisága alapján képezhetünk egy olyan négyfokozatú skálát, melyen az önkormányzatok elhelyezhetők az inaktív–passzív–aktív–intenzív kooperációs fokozatok mentén. A *civil közpolitikai participáció* mértéke szerint 2012-ben a 351 városi (kerületi) önkormányzat ötödében semmilyen, 28%-ában intenzív együttműködést találtunk, 24–28%-ában pedig alacsony vagy közepes szintűt. 2004-ben – ugyan csak 297 városi rangú település létezett – ez a megoszlás sokkal inkább „középre húzott”, az intenzitás szerinti sorrendben a négy arány 15–22–41–22% volt. Ez az átalakulás azt feltételezi, hogy a városi testületek többsége elkezdte kiépíteni a formális együttműködés kereteit a helyi civil társadalommal a közügyek intézésében, azonban a nyolc év alatt adott településeken bekövetkeztek olyan változások, amelyek egy részüknél ennek fejlesztését, másoknál leépítését eredményezték.

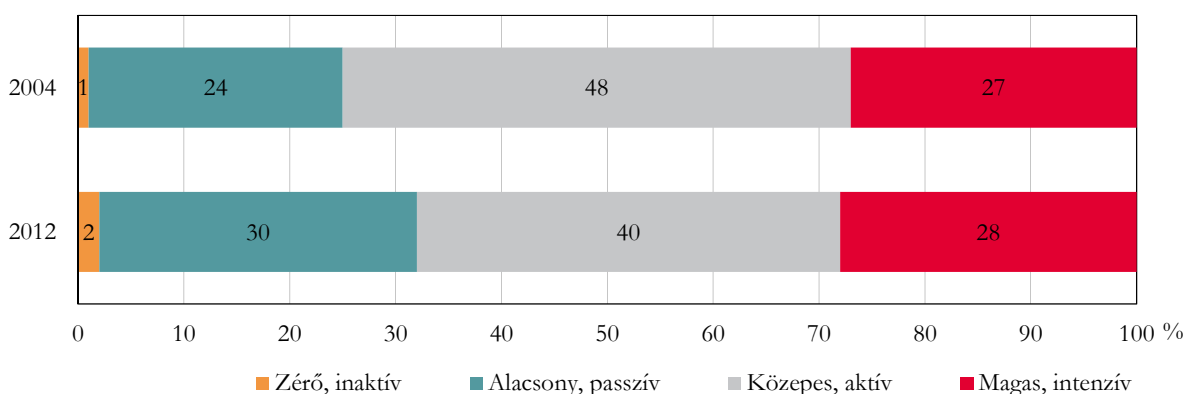
²⁵ Lásd 11. lábjegyzet.

A városi önkormányzatok aránya részvételi és támogatási intenzitás szerint

Civil közpolitikai részvétel mértéke

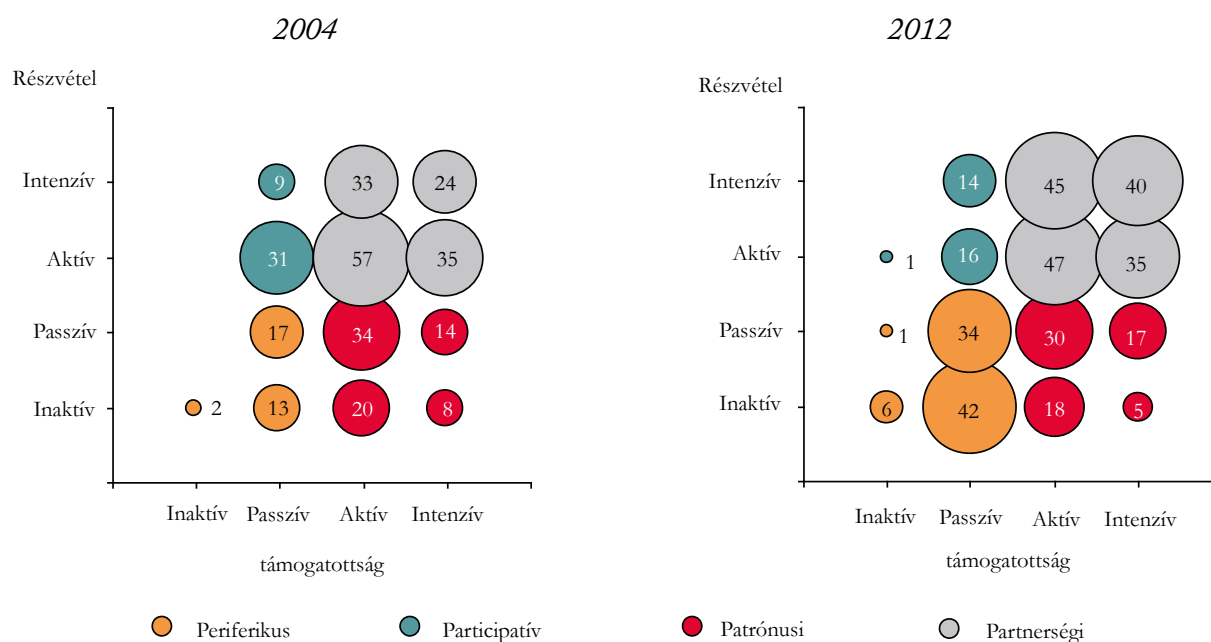
A nonprofit szervezetek támogatottságának mértéke

6.3. A civil szervezetek önkormányzati támogatottsága

A korábbiakban már elemeztük a pénzügyi és természetbeni támogatási formákat, és különböző indikátorok segítségével meghatároztuk mértéküket, jelentőségüket. Az előző, közpolitikai részvételi aktivitásra vonatkozó skálához hasonlóan az anyag jellegű önkormányzati–civil kapcsolatok intenzitásának mérésére is képezhünk diszkrét halmazokból álló sorozatot, melyekbe az önkormányzatok besorolhatók a nonprofit szervezetek támogatottságának foka szerint. A természetbeni segítségnyújtás, a pénzügyi hozzájárulás és a – további forrásallokációt feltételező – helyi közfeladat-ellátásba való bevonás (kiszereződés) mennyiségi ismérveinek felhasználásával olyan mutatót állítottunk elő, mely szintén egy négyelemű, zérótól a magas támogatottsági szintig terjedő csoportok definiálását teszi lehetővé.

A városi önkormányzatok száma részvételi és támogatási intenzitás, illetve kapcsolattípusok szerint

Nyolc település kivételével mindenhol mérhető volt valamilyen szintű finanszírozás, 2012-ben körülbelül 30–40–28%-os az alacsony, közepes, illetve átlagon felüli támogatási hajlandóságú képviselő-testületek aránya. 2004-ben csak két város nem nyújtott anyagi támogatást, és a fenti három arány 24–48–27 volt. Így az ott megfogalmazott feltevésünk a támogatási stratégiára is érvényes lehet, a városok egy-egy csoportja – vélhetően nem függetlenül anyagi lehetőségeiktől – inkább növelte, illetve inkább visszafogta pénzügyi hozzájárulásait.

6.4. Az önkormányzatok kapcsolattípus szerinti tipológiája

Ha a civil közpolitikai részvétel és a nonprofit szervezetek támogatottságának mértékét egy derékszögű koordináta-rendszerben ábrázoljuk, vagyis a két dimenzió négy-négy fokozatához rendeljük a településeket, akkor elvben tizenhat kombináció alakulhat ki. Ezekből az „alacsony–magas” képzeletbeli összevonásokkal négy nagyobb klasztert alakíthatunk ki. A négy más-más részvételi és támogatottsági intenzitás által meghatározott csoport a következő.

6.4.1. Periferikus kapcsolat

Ebben a csoportban azokat az önkormányzatokat találjuk (2004-ben 32, 2012-ben 83 önkormányzat), melyekben a helyi vezetés és a civil szféra kapcsolata – ha egyáltalán van – minimális. A település költségvetésében a helyi civil szervezetek támogatására nincsen keret, vagy csak elhanyagolható arányú az ilyen forrás,²⁶ a természetbeni támogatás előfordulása is ritka. A közügyek terén sem mutatható ki jelentős együttműködés. Miután ezekben a városokban tevékenykednek helyi szervezetek, némelyikben százas nagyságrendben is, a

²⁶ A támogatottság mértékén belül a pénzügyi hozzájárulás fokát mint összetevőt, az önkormányzatok teljes bevételéből civil szervezetek számára nyújtott támogatás aránya alapján határoztuk meg.

kooperáció hiányát nem az alacsony szervezetszám, hanem vagy az önkormányzat hozzáállása, vagy a helyi civil szféra és településvezetés rossz vagy nem létező viszonya okozza. A vizsgált években a városok tizede, majd nyolc év múlva majdnem a negyede került ebbe a kategóriába.

6.4.2. *Participatív kapcsolat*

A legkisebb halmazba csak 40, illetve 31 várost sorolhattunk be. Nem véletlenül, mert a tapasztalatok és a korábbi adatok szerint is a közpolitikába való bevonás olyan helyi szervezeti körre terjed ki, amely az önkormányzat látómezejében van, és ezek általában a támogatások reményében vették fel a kapcsolatot a helyi hatalom képviselőivel. Más szavakkal városi szinten ritkán születik olyan civilpolitika, melynek ne lenne része valamilyen mértékű támogatáspolitikai is. Mindenesetre mind 2004-ben, mind 2012-ben még találhattunk arra példát, hogy a civilek úgy vesznek részt aktívan a helyi döntés-előkészítésben, hogy közben a képviselő-testület gyakorlatilag nem járult hozzá működésükhöz. Az előző kategóriával ellentétben az ilyen típusú kapcsolati forma csökkenő tendenciát mutatott.

6.4.3. *Patrónusi kapcsolat*

A civil-önkormányzati kapcsolatrendszer legősibb és a kezdeti időszakban a haszonáramlást tekintve alapvetően egyirányú formája. Ez már – ha más preferenciák és döntéshozatali mechanizmus mentén is – a rendszerváltás előtt is elterjedt gyakorlat volt. A helyi vezetés patronálta az akkori – jobbra szabadidős és kulturális célú – kifejezetten közösségi programokat nyújtó klubokat, egyesületeket. Értelemszerűen ekkor az érdekképviselői vagy szolgáltatási tevékenység szóba sem került, így ezekben az évtizedekben igazi ellenszolgáltatásról – önkormányzati funkciók civilek általi teljes vagy részbeni ellátásáról – még nem beszélhetünk. A rendszerváltás utáni önkormányzatosodás folytán a függetlenné vált települések egyfelől megörökölték ennek a szervezethalmaznak a túlélő részét, másfelől pedig végigjárták a szokásos utat a helyi szféra ki- és átalakulásával létrejött új civil szervezetekkel való kapcsolatfelvétel során. Ennek folyamán a klasszikus eseti támogatási szisztémát fokozatosan felváltotta a pályázatokon, közfeladat-átadással együtt járó forráskihelyezéseken alapuló támogatási politika, melynek lényege, hogy valamilyen számon kérhető ellenszolgáltatás is járt civilek oldaláról az önkormányzatok részére. Ez lehetett közvetlen szolgáltatásnyújtás, pénzben mérhető teljesítmény vagy legalább valamilyen, közvetett módon ható – de a helyi közösségnek hasznot hozó, életminőséget javító – kulturális vagy szabadidős program, vagy ilyen tevékenységű szervezet működéséhez való hozzájárulás.

Ez a fajta *patrónusi* kapcsolat persze könnyen függőséget is okozhat, illetve kialakíthat egy civil holdudvart is a helyi hatalom mellett, és ezzel éppen a közpolitikai részvétel visszaszorítását érheti el, vagy legalábbis kivívhatja a helyi civil közvélemény jóindulatú passzivitását, azonban hosszú távon ez nem biztos, hogy hatékonyan minősül. Másfelől a támogatások növelése és a közfeladatok kihelyezése anyagilag is megerősíti a civileket, és ezáltal nemcsak ez utóbbiak anyagi kiszolgáltatottsága erősödik, hanem megjelenik egy visszahatás is, nevezetesen az önkormányzat is függésbe kerül az őt kiszolgáló civilektől. Azért előbb-utóbb felismeri, hogy a legnagyobb közös haszon eléréséhez az együttműködés egy minőségileg magasabb fokára kell jutni.

2004-ben az adatok tanúsága szerint hozzávetőlegesen a városi önkormányzatok bő negyede, majd 2012-ben már csak az ötöde volt ebben a fejlődési szakaszban, ezen belül a 23 kerület közül négy és a 18 megyeszékhely közül kettő.

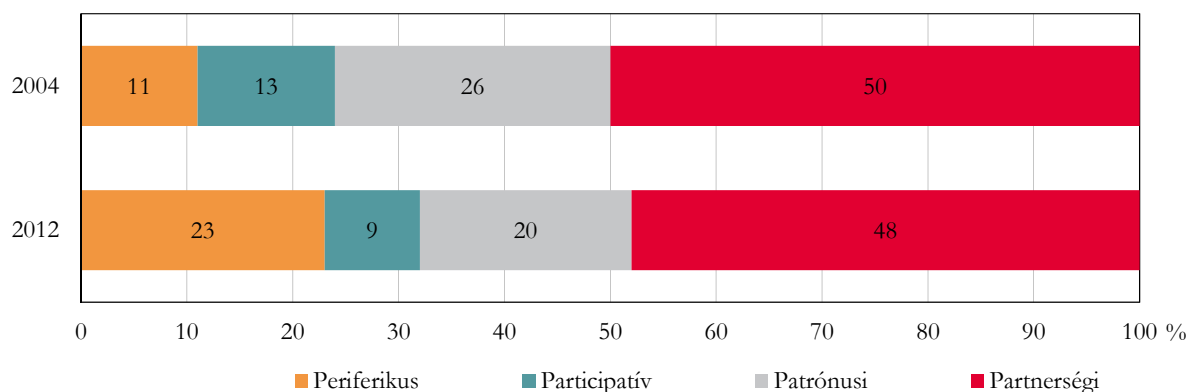
6.4.4. Partnerségi kapcsolat

Az előző két kapcsolattípus elegye, más szavakkal a csoportba tartozó településeken mind a civil szervezetek önkormányzati finanszírozása, mind a közéletben való szerepvállalásuk igen magas szinten van. A két szektor közötti együttműködés két – ideális esetben – egyenrangú fél kölcsönös előnyökön alapuló partneri viszonya, melyben mindkét félnek nagyjából meghatározhatók a feladatai és kötelességei. A kooperáció számos formát ölthet, ebben nemcsak írott szerződések, rendeletek, pályázati kiírások, hanem a helyi szokásjog, gyakorlat által bevezetett és bevett eljárások is fontos szerepet játszanak. A döntés-előkészítési folyamatban való részvétel rendszeressége feltételezi, hogy a település fontosabb kérdéseiben hozott határozatokban megjelennek, visszatükröződnek a helyi civil szervezetek érdekei, javaslatai is. A közfeladatokban való aktívabb részvétel nagyobb forrásmegosztást igényel, és ha megvan az előbbi érdekképviseleti, beleszólási lehetőség, akkor itt már a települési költségvetés kialakításában való közvetett közreműködés, arérszigények becsatornázásának lehetősége is megvalósul.

Ez az ideáltípus azonban nem tekinthető automatikusan ideálisnak is. Bár az együttműködés formális fejlődésének ez a végső szakasza lehet, a túlzott kapcsolatrendszer a visszajára is fordulhat. A döntések előtti indokolatlan egyeztetések, az előkészítésbe bevont szervezetek körének felesleges bővítése, a kommunikációs folyamatok elhúzódása a döntéshozatal lassításához, a városvezetés hatékonyságának csökkenéséhez is vezethet. A támogatási források túlzott bővítése, meg nem térülő és társadalmilag „haszontalan”, öncélú programok ok nélküli finanszírozása a közpénzek „elherdálásaként” is jelentkezhet. A közfeladatok átadásának (kiszervezésének) erőltetett, racionális szempontokat mellőző erőltetése szintén nem a partnerségi kapcsolatok előnyeinek par excellence megjelenítődését eredményezi. A fenti kapcsolattípusok ugyan egy fejlődési tendenciát is magukban hordozhatnak, azonban ez csak formális, illetve mennyiségi értelemben tekinthető valamilyen haladásnak, olyanformán, hogy az ebben benne foglalt kapcsolati elemek léte, illetve nem léte csak a feltételeket határozza meg ahhoz, hogy az ezekben rejlő előnyöket az önkormányzatok (és a civilek is) kiaknázhassák. A konkrét tartalom, azaz a kooperációk minősége, értéke már a körülményektől, az egyes szereplők tényleges tevékenységétől függ. És ha a partnerségi viszony mint a civil-önkormányzati együttműködés legfelsőbb foka – a fent említett okokból – nem váltja be a hozzá fűzött reményeket, akkor könnyen előfordulhat, hogy hatékonyság, eredményesség érdekében az adott önkormányzat – talán éppen a helyi civil társadalom nyomására – bizonyos visszarendeződési folyamatokat indít el.

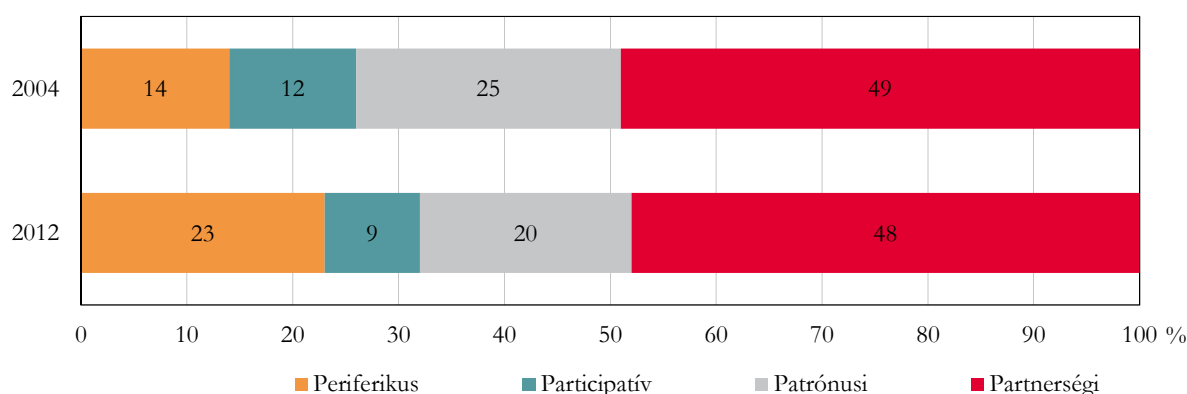
A 2004-es elemzés szerint 149 városi, kerületi önkormányzat volt ebben a fejlődési szakaszban. 2012-ben már 167 városi partnerségről adhattunk számot, azonban a városok számának növekedése miatt, arányuk mégis 50-ről 48%-ra változott.

A városi önkormányzatok megoszlása a civilekkel való kapcsolattartás típusa szerint

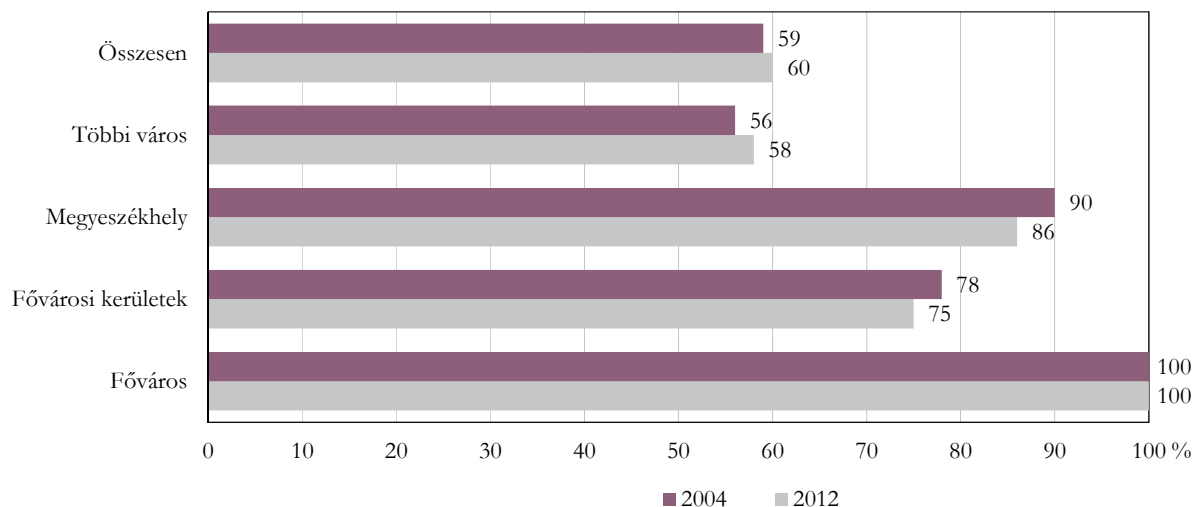
A várossá nyilvánítások hatásának kiküszöbölése érdekében visszamenőlegesen is besoroltuk a várostipológia alapján a négy kategóriába azt az 54 települést, amelyek 2004-ben nem, de 2012-ben már városi rangúak voltak, és így a közös települési halmazon belüli változásokat is szemléltetni tudjuk.

A 2012-ben városi rangú önkormányzatok megoszlása a civilekkel való kapcsolattartás típusa szerint

A települések számának 15%-os változása alapvetően nem befolyásolta az eredeti 2004-es megoszlást, ami azt is jelenti, hogy a „városjelölt” nagyközségek kategóriák szerinti összetétele nem tért el az akkori városi rangú településektől. Így már levonható az a következtetés, hogy a 2004-es struktúra csak az „alsó felében” mutatott lefelé irányuló súlyeltolódást, és továbbra is a magyar városok felében működött csupán partnerségi szintű együttműködés a településirányítás és a helyi nonprofit szervezetek között.

*A 2012-ben városi rangú önkormányzatok civilekkel való kapcsolattartásának
átlagos intenzitása településtípus szerint*

Megjegyzés: a civil közpolitikai participáció mértékének és a nonprofit szervezetek támogatottságának mértékének együttes átlagából számított százalékban kifejezett mutató.

A különböző típusú önkormányzatoknál mért átlagos intenzitás szerint a tipológia kategóriáinál tapasztalt változásokhoz képest sokkal csekélyebb különbségek jelennek meg. Ebből arra következtethetünk, hogy 2004 és 2012 között a települések nagy részében azért jelentős, de egymással ellentétes irányú folyamatok játszódhattak le a kapcsolatépítés terén. Erre utal az is, hogy a városi önkormányzatok besorolása során 58%-uk váltott kategóriát.

Módszertan

A 2013 őszén végrehajtott adatfelvétel során valamennyi települési önkormányzat részére küldtünk kérdőívet. *Települési önkormányzatnak* tekintettük a község, város, a főváros és kerületeinek önkormányzatát. A kérdőíven konkrét adatokat kértünk

- az önkormányzat teljes költségvetéséről;
- azon nonprofit szervezetek számáról, amelyeknek az önkormányzat jogi személy tagja;
- létrehozott alapítványaik számáról;
- létrehozott közhasznú társaságaik/nonprofit gazdasági társaságaik számáról;
- a nonprofit szervezetekkel kötött szerződéseiről;
- különböző formában pénzügyileg támogatott nonprofit szervezetek számáról, és a részükre folyósított összegekről;
- a különböző természetbeni juttatásban részesített nonprofit szervezetek számáról;
- azon nonprofit szervezetek számáról, amelyek pénzügyi támogatást nyújtottak az önkormányzatnak és a hozzájárulás mértékéről;
- azon nonprofit szervezetek számáról, amelyek az önkormányzat részére önkéntes munkát végeztek és a munkavégzés mértékéről;
- a nonprofit szervezetekkel való intézményes kapcsolattartás formáiról;
- a nonprofit szervezetek részvételéről az önkormányzat döntés-előkészítő munkájában.

A helyi önkormányzat és a civil szervezetek kapcsolatát csak abban az esetben tekintettük élőnek, ha az adatlapon az erre irányuló – fent említett – kérdések legalább egyikére pozitív választ adott. A kitöltött kérdőíveket mind a 3177 önkormányzat visszaküldte, így az adatgyűjtés teljes körűnek tekinthető. Az elemzés során a következő fogalmakat és csoportosításokat használtuk.

Településtípus (az önkormányzat székhelyének jogállás és méret szerinti típusa):

- főváros;
- fővárosi kerület;
- megyeszékhely;
- többi város;
- község, 1000 lakossal és a felett; (ebbe a kategóriába tartozik a három, pontosan 1000 fő lakossal rendelkező település is);
- község, 1000 lakos alatt.

A fővárosi és a budapesti kerületek külön csoportba sorolását az indokolta, hogy ugyan egy településen belül tevékenykedő, de önálló költségvetéssel rendelkező, nem azonos funkciót ellátó és más lehetőségekkel bíró önkormányzatok adatairól van szó. Ez megmutatkozott a két típus eltérő támogatási rendszerében is.

Alapítói minőség (az önkormányzat milyen formában hozott létre alapítványt, közalapítványt, közhasznú társaságot/nonprofit gazdasági társaságot):

- önálló alapító (az önkormányzat egyedül hozta létre);
- társalapító (az önkormányzat egy vagy több más természetes és/vagy jogi személyiséggel együtt hozta létre).

Támogatási forma (milyen formában nyújtott az önkormányzat anyagi támogatást nonprofit szervezetnek):

- saját alapítású szervezet részére;
- az önkormányzattal valamilyen közfeladat ellátására kötött szerződéses viszonyban lévő nonprofit szervezet részére;

- eseti támogatás formájában;
- pályázat útján;
- egyéb, illetve több különféle módon;

Szervezettípus (a támogatásban részesített nonprofit szervezet jogi formája):

- alapítvány, közalapítvány;
- egyesület (tagsági viszonyon alapuló társadalmi szervezet, köztestület, munkaadói, munkavállalói szervezet, a politikai pártok kivételével);
- érdekképviselő (munkaadói, munkavállalói, szakmai);
- nonprofit gazdasági társaság.

Nyilvántartott szervezetek alatt az Országos Bírósági Hivatala által vezetett nyilvántartásban szereplő, hivatalosan bejegyzett, jogi személyiségű civil és egyéb nonprofit szervezeteket, valamint a Gazdasági Szervezetek Regiszterében (GSZR) szereplő nonprofit gazdasági társaságokat értjük.

Tevékenységre vonatkozóan 3 megközelítést alkalmaztunk:

a) összevont tevékenységi főcsoportok (szerződéses kapcsolatok esetében)

- kultúra, oktatás;
- egészségügy és szociális szolgáltatás;
- település és gazdaságfejlesztés, környezetvédelem;
- bűnözés megelőzése, állampolgári jogvédelem;
- sport, hobbi, szabadidő;

b) részletes tevékenységi csoportok

- kultúra;
- vallás;
- sport;
- szabadidő, hobbi;
- oktatás;
- kutatás;
- egészségügy;
- szociális ellátás;
- polgárvédelem, tűzoltás;
- környezetvédelem;
- településfejlesztés;
- gazdaságfejlesztés;
- jogvédelem;
- közbiztonság védelme;
- többcélú adományozás, nonprofit szövetségek;
- nemzetközi kapcsolatok;
- szakmai, gazdasági érdekképviselő;
- politika.

- c) kiemelt célcsoportok (NSZOR kódok alapján)
  - ifjúság (62, 74, 96, 131–135, 141, 162–163, 261–263, 621);
  - idősek (97, 291–292, 303);
  - sérültek (231–236, 281–288);
  - rászoruló (271–273, 311–315, 321, 323–324, 421–424, 441, 443–444);
  - nemzetiségek (39, 324, 442, 531–532, 543);
  - rekreáció (71–73, 81–82, 91–92, 94, 99, 101–102, 111–112, 122);
  - biztonság (211, 331–333, 471–472, 475, 491–492);
  - egyéb.

Ez utóbbi kialakításához a Nonprofit Szervezetek Osztályozási Rendszerét (NSZOR) használtuk. A megnevezések mögött zárójelben található a célcsoportokat alkotó NSZOR kategóriák kódszáma. Ezek részletes megnevezése a KSH honlapján megtalálható (http://www.ksh.hu/apps/meta.objektum?p_lang=HU&p_menu_id=320&p_ot_id=300&p_obj_id=030&p_session_id=). A nonprofit szervezetek tevékenységi besorolása a következőképpen történt:

- az önkormányzatok név szerinti listát adtak a pénzügyi támogatásban részesített szervezetekről;
- a listán szereplő szervezeteket egyenként megkerestük a KSH nyilvántartásában;
- az így beazonosított szervezetek alapján létrehoztuk a támogatott szervezetek adatbázisát, mely már tartalmazta a tevékenység és a szervezeti forma szerinti besorolást is.

Természetbeni támogatáson az önkormányzat tulajdonában lévő ingatlan nonprofit szervezet általi ingyenes vagy kedvezményes használatát, az önkormányzat telefon- és faxvonalának és járművének ingyenes használatát, a szervezet levelezésének az önkormányzat költségére történő intézését, valamint az önkormányzat által nyújtott ingyenes irodai, könyvelési, jogi, szakmai stb. szolgáltatást, illetve bármilyen – nem anyagi jellegű – ellenszolgáltatás nélkül nyújtott segítséget.

A nonprofit szektor támogatottságának meghatározásához a következő mutatókat használtuk:

- *a támogatott szervezetek aránya* (és az önkormányzat székhely településén nyilvántartott nonprofit szervezetek hányadosa százalékban kifejezve);
- *az egy működő szervezetre jutó támogatás* (a teljes támogatási összeg és a helyi nonprofit szervezetek számának hányadosa);
- *az egy támogatott szervezetre jutó támogatás* (a teljes támogatási összeg és a támogatásban részesült nonprofit szervezetek számának hányadosa);
- *az egy lakosra jutó támogatás* (a teljes támogatási összeg és a lakosság szám hányadosa, forintban kifejezve);
- *a támogatási összeg aránya a költségvetési bevétel arányában* (az önkormányzat által pénzügyileg támogatott nonprofit szervezetek részére nyújtott támogatás összege és az önkormányzat adott évi teljes költségvetési bevételének hányadosa százalékban kifejezve);
- *a standardizált támogatási összeg aránya a költségvetési bevételhez képest* (az előző mutató standardizált változata, a számlálóban a tényleges támogatási összeg helyett az egy lakosra jutó támogatás országos átlaga és a lakosság szám szorzata szerepel).

*A 2012-ben városi rangú önkormányzatok a civilekkel való kapcsolattartás típusa szerint
2004-ben és 2012-ben*

Kapcsolattípus 2004-ben	Kapcsolattípus 2012-ben			
	periferiális, nincs kapcsolat	participatív, részvételi	patrónusi, támogató	partnerségi, együttműködő
Periferiális, nincs kapcsolat	Abádszalók, Barcs, Battonya, Domb- rád, Dunavarsány, Felsőzsolca, Fertőd, Mágocs, Mándok, Pusztaszabolcs, Ráckeve, Ruda- bánya, Szikszó, Tiszacsege, Tisza- kécske, Tura, Vép (17)	Bátaszék, Celldö- mök, Curgó, Heves, Kenderes, Mélykút, Polgár (7)	Cegléd, Cigánd, Igal, Kisbér, Őriszentpéter, Rácalmás, Rétság, Tiszaföldvár (8)	Ács, Aszód, Bonyhád, Fertő- szentmiklós, Isaszeg, Kisvárda, Lőrinci, Mohács, Nagybajom, Pálháza, Putnok, Sajóbáony, Tapolca, Téglás, Vác (15)
Participatív, részvételi	Berhida, Csorna, Dévaványa, Kalocsa, Körmen- d, Kunszentmárton, Mezőkeresztes, Püspökladány, Szabadszállás, Tab, Tomba (11)	Nagykátá, Pásztó, Tét, Vásárosnamény (4)	Balatonalmádi, Balatonfüred, Dunaharaszti, Fehérgyarmat, Gárdony, Kozármisleny, Nagykőrös, Sárospatak, Solt, Szeghalom, Tiszavasvári, Törökszentmiklós (12)	Balatonfűzfő, Bátonyterenye, Berettyóújfalu, Budapest 16. ker., Fót, Hajdúböször- mény, Jászáro- k-szállás, Jászkisér, Kisújszállás, Marcali, Sarkad, Sárvár, Siófok, Sopron, Szarvas, Szigetvár (16)
Patrónusi, támogató	Adony, Balaton- lelle, Balkány, Borsodnádásd, Elek, Enying, Gönc, Hajdúhad- ház, Izsák, Kadar- kút, Kisköre, Komárom, Lábat- lan, Lajosmizse, Nádudvar, Nagy- halász, Pápa, Pécs- várad, Sándorfalva, Simontornya, Szécsény, Szendrő, Tápiószele, Vaja, Velence, Vésztő, Zalaszentgrót (27)	Bük, Csepreg, Herend, Martonvásár, Mezőcsát, Pétevársára, Sajószentpéter, Szob, Újszász (9)	Beled, Bóly, Csenger, Devecser, Dorog, Emőd, Érd, Gyomaendrőd, Jánoshalma, Kaba, Kecel, Kerekegyháza, Maglód, Mezőtúr, Nagyecsed, Örkény, Répcelak, Tatabánya, Tököl, Vámospércs, Veresegyház, Zalalövő (22)	Abaujszántó, Abony, Bp. 05., 10., 17., 19. ker., Dabas, Derecske, Dunavecse, Ede- lény, Encs, Gyál, Gyömrő, Ibrány, Kiskunmajsa, Kőszeg, Lengyel- tői, Mezőkövesd, Monor, Móra- halom, Nyírmada, Pilisvörösvár, Solt- vadkert, Sümeg, Szerencs, Sziget- halom, Szombat- hely, Törökbálint, Vecsés, Zamárdi (30)

(A táblázat folytatása a következő oldalon.)

Kapcsolattípus 2004-ben	Kapcsolattípus 2012-ben			
	perifériális, nincs kapcsolat	participatív, részvételi	patrónusi, támogató	partnerségi, együttműködő
Partnerségi, együtt- működő	Albertirsa, Alsózsolca, Baktalórántháza, Bélapátfalva, Bicske, Budapest 21. ker., Dunaföldvár, Ercsi, Gyöngyös, Hajdúsámson, Jászapáti, Máriapócs, Mezőhegyes, Nagyatád, Nagymányok, Nagymaros, Nyékládháza, Nyergesújfalú, Ózd, Pácsa, Pécel, Pomáz, Sásd, Siklós, Tiszalök, Tolna, Villány, Visegrád (28)	Békés, Csorvás, Karcag, Kemece, Mezőkovácsháza, Mór, Nyírtelek, Pannonhalma, Rákócziújfalva, Újfehértó, Zsámbék (11)	Balassagyarmat, Balatonkenese, Biatorbágy, Budaörs, Budapest 02., 07., 18., 20. ker. Dunakeszi, Esztergom, Füzesabony, Halásztelek, Jánossomorja, Jászfényszaru, Kazincbarcika, Kistarcsa, Kistelek, Komló, Kunszentmiklós, Létavértes, Oroszlány, Rakamaz, Sellye, Székesfehérvár, Tiszaújváros, Tokaj, Üllő, Záhony (28)	Ajka, Bábolna, Bácsalmás, Bada- csontymaj, Baja, Balatonboglár, Balatonföldvár, Balmazújváros, Békéscsaba, Bihar- keresztes, Bodajk, Budakalász, Buda- keszi, Budapest, Budapest 01., 03., 04., 06., 08., 09., 11., 12., 13., 14., 15., 22., 23. ker., Csanádpalota, Csongrád, Debre- cen, Demecser, Dombóvár, Duna- újváros, Eger, Fonyód, Füzes- gyarmat, Göd, Gödöllő, Gyön- gyös, Győr, Gyula, Hajdúdorog, Hajdúnánás, Hajdúszoboszló, Hajós, Harkány, Hatvan, Hévíz, Hódmezővásárhely, Jászberény, Kapos- vár, Kapuvár, Kec- skemét, Keszthely, Kiskőrös, Kiskun- félegyháza, Kiskun- halas, Komádi, Körösladány, Kun- hegyes, Lenti, Letenye, Makó, Martfű, Máté- szalka, Medgyes- egyháza, Mező- berény, Mindszent,

(A táblázat folytatása a következő oldalon.)

Kapcsolattípus 2004-ben	Kapcsolattípus 2012-ben			
	perifériális, nincs kapcsolat	participatív, részvételi	patrónusi, támogató	partnerségi, együttműködő
Partnerségi, együtt- működő				Miskolc, Moson- magyaróvár, Nagy- kálló, Nagykanizsa, Nyíradony, Nyír- bátor, Nyíregyháza, Nyírlugos, Ócsa, Orosháza, Paks, Pécs, Pilis, Polgár- di, Salgótarján, Sárbogárd, Sátor- aljaújhely, Száz- halombatta, Szeged, Szekszárd, Szentendre, Szent- tes, Szentgotthárd, Szentlőrinc, Sziget- szentmiklós, Szol- nok, Tamási, Tata, Tiszafüred, Tót- komlós, Túrkeve, Újkígyós, Várpa- lota, Vasvár, Veszprém, Zala- egerszeg, Zala- karos, Zirc (106)

Irodalomjegyzék

- Sebestény István (2009): *A helyi önkormányzatok és a civil szervezetek együttműködésének dimenziói, a kapcsolatrendszer funkcionális elemzésének és mérésének lehetőségei*. Doktori értekezés. Pécs, 319 p.
<http://www.idi.btk.pte.hu/dokumentumok/disszertaciok/sebestenyistvanphd.pdf>
- Sebestény István (2012): Az önkormányzati-civil együttműködés indikátorai és tipológiája. *Statisztikai Szemle*, 90. évf. 4., Budapest, pp. 295–318.
- Sebestény István (1998): *Az önkormányzatok és a nonprofit szervezetek kapcsolata, 1996*. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 88 p.
- Sebestény István (2002): *Az önkormányzatok és a nonprofit szervezetek kapcsolata, 2000*. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 140 p.
- Sebestény István (2002): *A nonprofit szervezetek önkormányzati támogatása 2000-ben. Településsoros adattár*. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 96 p.